การละคอนญี่ปุ่น : ประวัติและศิลปะการแสดง

*ดร. มาลินี ดิลกวณิช**

1. ประวัติการละคอนญี่ปุ่น

เมื่อพูดถึงประวัติความเป็นมาของการละคอนในประเทศญี่ปุ่นสิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ ละคอนประเภทต่าง ๆ มีกำเนิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมของสังคม และวัฒนธรรมที่ต่างกัน เป็นต้นว่า ละคอนกิงาคุ **gigaku** และ บุงาคุ **bugaku** เกิดขึ้นเพราะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธซึ่งเข้ามาเผยแพร่ในญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 7 และ 8 หรือละคอนคาบูกิ **kabuki** ซึ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 17 ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มชนพ่อค้าซึ่งเป็นชนชั้นที่ขึ้นมาใหม่ ละคอนญี่ปุ่นเหล่านี้มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตน เมื่อมีกำเนิดมาแล้วก็เป็นศิลปะที่มีผู้นิยมชมชอบในกลุ่มของตน ไม่ปะปนกัน ต่างมีวิวัฒนาการของตน ดังนั้น เราจะพบว่าในปัจจุบันศิลปะการละคอนประเภทต่าง ๆ ที่มีกำเนิดมาแต่โบราณ ยังคงแสดงอยู่ และมีผู้ชมตามแต่รสนิยมของแต่ละกลุ่มคน ละคอนทุกรูปแบบเป็นอมตะในตัวมันเอง และอยู่คู่เคียงกันไป

ก่อนที่จะศึกษาละคอนแต่ละประเภทว่ามีลักษณะอย่างไร เรามาดูกำเนิดของละคอนแต่ละประเภทในสภาพการณ์ของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเสียก่อน เพื่อให้มองเห็นลำดับความเก่าแก่ของศิลปะการละคอนแต่ละประเภท และเพื่อให้เข้าใจว่ากลุ่มคนประเภทใดสนใจละคอนแบบใด

ละคอนยุคโบราณ

ในช่วงยุคแรกเริ่มของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น คือ จนถึง ค.ศ. 600 การแสดงและการละคอนเป็นลักษณะง่าย ๆ ไม่ประณีต ตรงไปตรงมา มีเนื้อเพลง ระบำ และการแสดงที่สะท้อนว่าคนญี่ปุ่นสมัยนั้นเชื่อในอำนาจและความน่ากลัวของธรรมชาติ จึงต้องติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระเจ้าเพื่อช่วยปกป้องจากอันตรายและเพื่อความสบายใจ การทำพิธีทรงเจ้าเข้าผีในลัทธิที่นับถือแม่มดหมอผี นับเป็นรูปแบบดั้งเดิมเก่าแก่ที่สุดของการแสดงแบบญี่ปุ่น มีผู้ขุดพบหลักฐานทางโบราณคดีว่าสมัยหลังศตวรรษที่ 3 ชาวบ้านใช้เครื่องดนตรีประเภท flute, koto และกลอง ประกอบการทำพิธีทางศาสนา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการแสดงที่ใช้หน้ากาก มีการร้องเพลง เต้นรำต่าง ๆ

ในสมัย ยามาโตะ Yamato (คริสต์ศตวรรษที่ 3-6) มีการละคอนเกิดขึ้นรูปแบบหนึ่งเรียกว่า คางุระ **Kagura** เป็นละคอนถวายความจงรักภักดีสักการะบูชาแด่พระเจ้าต่าง ๆ หรือไม่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า เช่น เรื่องเทพนิยายเกี่ยวกับถ้ำในสวรรค์ โชคแห่งทะเล โชคแห่งภูเขา เป็นต้น เนื่องจากเป็นละคอนที่แสดงเพื่อความเชื่อทางศาสนา จึงเป็นรูปแบบที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างดี ต่อเมื่อศาสนาพุทธเข้าไปมีอิทธิพลในญี่ปุ่นเริ่มตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 6 จึงมีรูปแบบละคอนใหม่อีก 2 แบบเกิดขึ้นเรียกว่า กิงาคุ **Gigaku** กับ บุงาคุ **Bugaku** ซึ่งจะเจริญขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงต่อไปของประวัติศาสตร์

ช่วงศตวรรษที่ 7-8 ซึ่งในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเป็นสมัย อะสุกะ Asuka, ฟูจิวาระ fujiwara (คริสต์ศตวรรษที่ 7) และ นารา Nara (คริสต์-ศตวรรษที่ 8) วัฒนธรรมญี่ปุ่นเจริญ เนื่องจากรับเอาอารยธรรมและแบบแผนต่าง ๆ รวมทั้งศาสนาพุทธจากแผ่นดินจีน อินเดียและเกาหลี ความรู้และศิลปะทุกด้านมีวิวัฒนาการมากมาย การละคอนก็เช่นกัน เจริญเติบโตอย่างเห็นได้ชัด ละคอน คางุระ ซึ่งเป็นละคอนรูปแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไป คือใช้ตุ๊กตาเล่นแทนนักแสดงจริง ๆ ในช่วงศตวรรษที่ 8 ละคอนคางุระ ดัดแปลงเป็นแบบแสดงในวังหลวง ซึ่งภายหลังเรียกว่า มิคางุระ **Mikagura** ส่วนละคอน กิงาคุ กับ บุงาคุ เป็นละคอนที่ญี่ปุ่นรับมาจากจีนพร้อมกับศาสนาพุทธ กิงาคุ เจริญก่อนและเกิด ลีลาการแสดงใหม่ ๆ ในศตวรรษที่ 8 ส่วน บุงาคุ **Bugaku** เริ่มเข้ามาแสดงในศตวรรษที่ 8 แต่ไปเจริญเต็มที่ในช่วงต่อไป

4 ศตวรรษต่อมาคือ ค.ศ. 800-1200 ซึ่งตรงกับสมัย เฮอัน Heian (ค.ศ. 794-1185) อิทธิพลวัฒนธรรมและศิลปะจีนสมัยถัง ถึงจุดอิ่มตัวแล้ว ผู้ปกครองญี่ปุ่นพยายามสร้างสรรค์เอกลักษณ์ญี่ปุ่นขึ้นใหม่อีกครั้งภายใต้การปกครองแบบมีขุนนาง และเจ้าในราช-สำนัก ค่านิยมของความงาม และความสุนทรีทางศิลปะได้ถูกบัญญัติขึ้นใหม่ เป็นความงามที่เน้นอารมณ์ วิญญาณ ความคิดความฉลาด การสามารถระบายออกของความรู้สึก และความกลมกลืนของรูปแบบ วรรณกรรมเอกเรื่อง เกนจิ โมโนงาตาริ **Genji Monogatari (The Tale of Genji)** เขียนขึ้นในสมัยนี้เอง ละคอน ก็ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมแห่งความงามในสมัยนี้ด้วย ละคอน คางุระ แตกแยกออกเป็นหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า มิคางุระ ที่แสดงในวัง คางุระ แบบใช้ตุ๊กตาและแบบใช้คนเต้นก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ละคอน กิงาคุ กลับเสื่อมโทรมลงในช่วงศตวรรษที่ 10 เนื่องจากความคิดศาสนาพุทธระยะนี้เริ่มเปลี่ยนไป ประกอบกับความคิดค่านิยมของความงดงามก็ต่างไปจากเดิม ละคอน กิงาคุ จึงเสื่อมความนิยมไปกับกาลเวลา บุงาคุ อยู่รอดและซ้ำยังเจริญขึ้นเพราะมีส่วนสนับสนุน ค่านิยมและความคิดร่วมสมัย คือเน้นความงามแห่งอารมณ์ กับไม่รับอิทธิพลจากจีน ตลอดกึ่งศตวรรษที่ 11 ละคอนแบบ บุงาคุ ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย มีการจัดรูปแบบใหม่และแสดงให้เห็นความละเอียดอ่อนของความงามตามค่านิยมพวกขุนนางและราชสำนักสมัยนั้น

ขณะที่ บุงาคุ เจริญ มีละคอนใหม่ที่เรียกว่า ชิน ซารุงาคุ **Shin Sarugaku** เกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 10 เจริญไป 1 ศตวรรษแล้วก็เสื่อมโทรมลงกลายเป็นละคอนแบบอื่นในสมัยต่อมา ชิน ซารุงาคุ นี้เป็นรูปแบบที่นำเอาความนิยมทางศิลปะการร้องรำของญี่ปุ่นมาผสมผสานกัน ต่างจากละคอน ซารุงาคุ **Sarugaku** รุ่นเก่าที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน

ละคอนอีกรูปแบบคือ เดนงาคุ **Dengaku** มีลักษณะของเพลงและระบำชาวนารวมกับศิลปะของพวกพ่อมดหมอผีที่ฝึกในวัดพุทธศาสนา

ละคอนยุคกลาง

ยุคกลางนี้รวมระยะเวลา 4 ศตวรรษ คือ ศตวรรษที่ 13-16 เป็นช่วงซึ่งการเมืองและสังคมมีการ

เปลี่ยนแปลงรุนแรงเป็นยุคที่ทหารปกครองประเทศ และเกิดระบบศักดินาเจ้าของที่ดิน (Feudalism) แบบญี่ปุ่นขึ้น ประเทศมีการสู้รบตลอดเวลา ซ้ำยังมีภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง แต่ประเทศญี่ปุ่นก็ก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมก็เจริญเติบโต พลเมืองเพิ่มจำนวนขึ้นมาก ภายใต้บรรยากาศดังกล่าวนี้ได้เกิดวัฒนธรรมแปลกใหม่ซึ่งยังยึดวัฒนธรรมโบราณของราชวังเจ้าขุนมูลนายเป็นหลักโดยยังเน้นอำนาจของวัดแบบพุทธ และศาลเจ้าของ Shinto แต่การมองสิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามความคิดค่านิยมของนักปกครองทหาร การละคอนแห่งยุคนี้แสดงถึงวัฒนธรรมของระบบศักดินา และระบบทหาร ที่เห็นได้ชัดคือ โน **Noh** กับ เคียวเง็น **Kyogen** ซึ่งต่อมารวมเรียกว่า โนงาคุ **Nohgaku** จะขอแยกกล่าวเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. **ระยะ 50 ปีแรก (ค.ศ. 1200-1250)** พบการละคอนใหม่ที่เรียกว่า เอ็นเน็นโน **Ennen Noh** และ ซารุงาคุ โน **Sarugaku Noh** ในขณะที่ **คางุระ** กับ **บุงาคุ** ยังคงมีการแสดงเช่นเดิมอยู่ มีแต่ **กิงาคุ** ที่เริ่มตายลง

เอ็นเน็น โน มีกำเนิดมาจาก การแสดงเบ็ดเตล็ดหลาย ๆ แบบ เช่น เพลง ระบำ การพูดสนทนาต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงในวัดหลังจากมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธแล้วได้รวบรวมการแสดงเบ็ดเตล็ดเหล่านี้มาเป็นรูปแบบของละคอน จึงเรียกว่า **เอ็นเน็น โน**

ซารุงาคุ โน มีวิวัฒนาการมาจาก **ชิน ซารุงาคุ** การแสดงทั้งสองประเภทนี้เน้นเรื่องราวที่เป็นตำนาน เรื่องเล่าสืบทอดกันมา นิยายปรัมปรา

2. **ช่วง ค.ศ. 1250-1350** บ้านเมืองยังคงอยู่ในภาวะไม่สงบสุข ภัยธรรมชาติเกิดขึ้นสลับกับภัยการเมือง มีทั้งภัยที่เกิดจากการโจมตีของพวก มองโกลซึ่งปกครองจีนอยู่ กับภัยที่เกิดจากการขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งในที่สุดมีการเปลี่ยนแปลงทางการปกครอง รัฐบาลทหารของ Kamakura ถูกโค่นล้มในปี ค.ศ. 1333 แต่แม้ว่าการเมืองจะระส่ำระสาย เศรษฐกิจจะย่ำแย่ และสภาพสังคมไม่สงบสุขก็ตาม ประชาชนญี่ปุ่นยุคนี้ก็ยังสามารถสร้างรูปแบบวัฒนธรรมที่มั่นคงและเจริญพอสมควร เป็นรูปแบบของยุคศักดินาอย่างแท้จริง ละคอน **เอ็นเน็น โน** จึงเจริญและมั่นคงกว่ายุคก่อน **ซารุงาคุ โน** ก็เช่นกันได้รับการสนับสนุนจากวัดใหญ่ ๆ ผู้แสดงมีส่วนช่วยเหลือให้เศรษฐกิจมั่นคงขึ้น ทั้งยังมีการแข่งขันกันตั้งคณะละคอนขึ้นมากมาย ทำให้อิทธิพลละคอนแบบนี้มีกว้างขวาง เนื้อหาของละคอนก็มีคุณค่าขึ้น มีลักษณะเป็นผู้ดีได้รับการขัดเกลามากขึ้นกว่าเดิม **ซารุงาคุ โน** มีแสดงทั่วไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ นักแสดงก็อาจจะเป็นนักแสดงสมัครเล่นชาวบ้านร่วมจัดการแสดงนี้ในกิจกรรมของวัด และศาลเจ้าต่าง ๆ วิวัฒนาการมีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนภายหลังเกิดเป็นการแสดงที่ปัจจุบันเรียกว่า **โน** และ **เคียวเง็น** ซึ่งจะพบในยุคหลังของสมัยกลาง

ช่วงนี้มีละคอนเกิดขึ้นอีกรูปแบบที่ได้รับความนิยมพอ ๆ กับ **เอ็นเน็น โน** และ **ซารุงาคุ โน** เรียกว่า เด็นงาคุ โน **Dengaku Noh** มีวิวัฒนาการมาจาก เด็นงาคุ **Dengaku** (เพลงและระบำชาวนากับศิลปะพ่อมดหมอผี) และได้รับอิทธิพลพอควรจาก **ซารุงาคุ โน**

วัฒนธรรมและศิลปะการละคอนยุคนี้ได้รับแรงผลักดันและการสนับสนุนจากศาสนาพุทธและ ชินโต เป็นพลังร่วมที่ได้ผลิตผลการแสดงซึ่งไม่ซ้ำรูปแบบใด

3. **ช่วง ปี ค.ศ. 1350-1450** ละคอนมีวิวัฒนาการมากขึ้นกว่าเดิม ทั้ง **เอ็นเน็น โน** และ **เด็นงาคุ โน** ได้รับการปรับปรุงให้งามสง่ามากขึ้น ส่วน **ซารุงาคุ โน** ได้รับการปรับปรุงและสร้างให้สมบูรณ์แบบโดยมีครูเก่ง 2 ท่าน เกิดขึ้นในสมัยนี้ซึ่งช่วยให้ศิลปะ **ซารุงาคุ โน** เปลี่ยนรูปแบบ คือ ทิ้งการแสดงลีลาแบบโบราณ และก้าวเข้าสู่รูปแบบใหม่ที่ทำให้เกิดศิลปะการละคอน **โน และ เคียวเง็น** หรือรวมเรียกว่า **โนงาคุ** ขบวนการที่ทำให้เกิด **โนงาคุ** นั้น ยืดยาวเพราะเป็นขบวนการที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะการละคอนแบบพื้นบ้านหลายรูปแบบ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของละคอน **ซารุงาคุ โน** ด้วย

4. **ช่วง ปี ค.ศ. 1450-1600** การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมยังคงดำเนินไปเรื่อย ๆ อย่างรุนแรง วัฒนธรรมและศิลปะก็ผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่าง

รุนแรง เป็นยุคที่เริ่มเข้าสู่ยุคก่อนสมัยใหม่ ดังนั้นละคอนในรูปแบบของวัฒนธรรมเก่าค่อย ๆ ตายลง เช่น เอ็นเน็น โน, เด็นงากุ โน ส่วนละคอน โน และ เคียวเง็น เริ่มสะท้อนชีวิตสังคมสมัยนั้น คือมีเนื้อหาสมัยใหม่ มีเรื่องที่กล่าวถึงคนสามัญ การเสียดสีสังคมและสร้างอารมณ์ขัน ค่อย ๆ เป็นอิสระจากวัดและศาลเจ้าชินโต

ละคอนยุค เอโด Edo หรือ โตคุงาวา Tokugawa (ค.ศ. 1600-1868)

เป็นยุคที่ระบบศักดินาถึงจุดอิ่มตัว มี โชกุน Shogun และ ไดเมียว Daimyos ปกครอง มีทหารซามูไร Samurai ค้ำจุน อำนาจการปกครอง แต่ระบบเศรษฐกิจตกเป็นของชนชั้นนักธุรกิจพ่อค้าในเมืองใหญ่ ละคอนที่เกิดขึ้นสมัยนี้ก็เป็นละคอนตามรสนิยม ของชนชั้นใหม่นี้ มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ บุนรากุ **Bunraku** เป็นการแสดงเชิดหุ่นและมีนักพากษ์กับคาบุกิ **Kabuki** เป็นละคอนแสดงโดยนักแสดงชายล้วนสมัย เอโด นี้ ญี่ปุ่นปิดประเทศ จึงเรียกได้ว่าเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นจากแรงดลใจของท้องถิ่น ของชาวญี่ปุ่นเองไม่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก อย่างเช่น ละคอน สมัยโบราณหรือยุคกลาง

ทั้ง บุนรากุ และ คาบุกิ สามารถใช้บทละคอนเรื่องเดียวกันได้ แม้ว่าลักษณะการแสดงจะต่างกันก็ตาม แต่การแสดงถึงความงาม เทคนิคการแสดงออกและศิลปะของการแสดงคล้ายกันมาก เป็นต้นว่า (1) การเน้นความงามหรูหราโอ่อ่าของฉากและเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับเต็มที่ ประดับด้วยทองบ้างหรือใช้สีสันจัดแสบตา มีการเปลี่ยนฉากอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต่างจากละคอนสมัยเก่า (2) การแสดงออกของสีหน้าและอารมณ์ต้องเด่นชัด และให้เหมือนจริงที่สุด ในขณะที่ละคอนสมัยกลาง เช่น โน ใช้หน้ากากและการแสดงอารมณ์ในรูปของสัญลักษณ์ เช่น การร้องไห้ ละคอนโน จะแสดงโดยเลื่อนหน้ากากลงจากหน้านิดหนึ่งแล้วทำมือเลื่อนไปมาแถวตา ละคอน บุนราคุ กับคาบุกิ จะแสดงทั้งท่าร้องไห้และออกเสียงร้องด้วย ทั้งนี้เพราะผู้ให้ความสนับสนุนเป็นชาวบ้านเป็นพวกชนชั้นพ่อค้าในเมืองใหญ่ที่สนใจชีวิตใกล้ตัว ชอบดูอะไรใกล้ความเป็นจริงและห่างเหินจากศาสนา ดังนั้นสาระของละคอนจึงมักจะเป็นเรื่องชีวิตของคนสามัญ ประสบการณ์ของชนชั้นต่าง ๆ ไม่กล่าวถึงพระเจ้าหรือเทพเทวดาอย่างละคอนโบราณ เน้นความเป็นไปของมนุษยชาติ มองโลกที่เป็นอยู่และโลกแห่งความเป็นจริง

ในยุค เอโด นี้ ละคอนโบราณ บูงาคุ ยังไม่ตาย เป็นละคอนระบำซึ่งแสดงในโอกาสฉลองเทศกาลทางศาสนา ชินโต และศาสนาพุทธ พวกทหารซามูไร ไม่สนใจดู บูงาคุ แต่หันมาส่งเสริม โน และเคียวเง็น ใช้แสดงในโอกาสพิธีสำคัญต่าง ๆ ของพวกชนชั้นสูงในตำหนักของ โชกุน และ ไดเมียว

2. ศิลปะการแสดงประจำชาติของญี่ปุ่น

คางุระ Kagura

คางุระ เป็นรูปแบบการละคอนที่เก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่น มีกำเนิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับความเชื่อทางศาสนาชินโต อันเป็นลัทธิศาสนาที่เกิดขึ้นในเกาะญี่ปุ่นซึ่งเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาตินั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าสถิตอยู่ ละคอน คางุระ สะท้อนความเชื่อในเทพหรือพระเจ้าแห่งธรรมชาติ เช่น เทพเจ้าแห่งทะเล เทพเจ้าแห่งพระอาทิตย์ และมีเรื่องราวเทพนิยายที่เล่าต่อ ๆ กันมาเกี่ยวกับเทพเจ้าเหล่านี้ เช่น เรื่องเกี่ยวกับเทพธิดา พระอาทิตย์ชื่อ อามาเทราสุ Amaterasu ที่เข้าไปซ่อนอยู่ในถ้ำ จนเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ต้องร่วมมือกันหลอกล่อให้ อามาเทราสุ ออกจากถ้ำ เพื่อให้โลกมีแสงสว่างอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้วิธีเต้นรำชักจูงให้เธอออกมาจากถ้ำได้สำเร็จ อีกเรื่องที่เป็นตำนานใช้แสดงในละคอนคางุระ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสดงระบำเพื่อสวามิภักดิ์ต่ออำนาจของเทพเจ้าผู้ควบคุมน้ำขึ้นและน้ำลง การแสดงนี้ใช้หน้ากากรูปมังกรเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้าแห่งทะเล การแสดงเรื่องราวเหล่านี้ใช้เทคนิคแบบ

ละคอนใบ้ (Pantomime) และใช้การสวมหน้ากากเพื่อสร้างความประทับใจความขลังของตัวแสดงที่เป็นเทพ-เจ้าต่าง ๆ มีจุดประสงค์ทางศาสนาเพื่อขอความปราณีจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

นักวิชาการได้ลงความเห็นกันว่า คำว่า **คางุระ** มีใช้ในภาษาญี่ปุ่นมานานก่อนหน้าที่จะนำตัวภาษาจีนเข้ามาใช้เสียอีก คือเป็นคำที่เก่าแก่ที่คนโบราณดั้งเดิมบนเกาะญี่ปุ่นใช้เรียกการแสดงหรือระบำที่เกี่ยวเนื่องการทำพิธีติดต่อพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งการทำพิธีกรรมของพวกพ่อมดหมอผี (Shamanistic rites) จนต่อมามีลัทธิ ชินโต ก็เรียกการแสดงหรือระบำที่ทำพิธีในศาสนา ชินโต ว่า **คางุระ** เช่นกัน

คางุระ จะได้รับความนิยมตราบใดที่สังคมญี่ปุ่นยึดมั่นในลัทธิ ชินโต ดังนั้น จึงมีการแสดงเรื่อยมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน แต่การแสดงอาจจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามกาลเวลา เป็นต้นว่า หลังจากศาสนาพุทธเข้าไปมีอิทธิพลในสังคมญี่ปุ่นแล้ว เรื่องราวของพุทธศาสนาที่เชื่อกันในญี่ปุ่นเริ่มเข้าไปมีบทบาทต่อการแสดง **คางุระ** ซึ่งเห็นชัดในสมัยศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ต่อมาในศตวรรษที่ 17 เมื่อมีสังคมเมืองใหญ่เกิดขึ้น ความนิยมในสิ่งบันเทิง ความหรูหราโอ่อ่าของชนชั้นพ่อค้า ชาวเมืองก็เข้าไปมีอิทธิพลทำให้ละคอน **คางุระ** ในสมัยดังกล่าวนี้มีลักษณะสนุกสนานมีชีวิตชีวาตื่นเต้นมากขึ้น ถึงกับเกิดรูปแบบ **คางุระ** ภาคตลกขึ้นเรียกว่า ไดคางุระ **Daikagura**

ละคอน **คางุระ** นั้นมีหลายประเภท ได้แก่

1. ประเภทที่แสดงถึงเรื่องราวของเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อันเป็นประเภทต้นตำรับประเภทแบบแผน

2. มิคางุระ **Mikagura** เป็นละคอน **คางุระ** ที่แสดงในวังในโอกาสที่ทำพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น พิธีฉลองเพื่อเคารพบรรพบุรุษ งานฉลองในเดือนธันวาคม เทศกาลฤดูหนาว การแสดงประกอบด้วยการร้องเพลงกับระบำ สมัยโบราณจะแสดงติดต่อกัน 2-3 วัน แต่สมัยหลังเหลือเพียง 4 ชั่วโมง

3. ซาโตะคางุระ **Satokagura** เป็นละคอน **คางุระ** ที่แสดงในสังคมชนบท เรื่องราวที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชีวิตชาวชนบท เช่น แสดงระบำหว่านเมล็ดพืชและกิจกรรมของการทำนาอื่น ๆ ศตวรรษที่ 17 ก็ยังพบว่ามีละคอน ซาโตะคางุระ แสดงอยู่ แต่มีแนวโน้มที่หันไปเชื่อเรื่องโชคลาง ไสยศาสตร์ เรื่องผีสางเทวดา การไล่ผีไล่สิ่งชั่วร้าย พิธีของแม่มดหมอผี

สำหรับเวทีมักจะจัดในสวนหน้าศาลเจ้า ชินโต หรือไม่ก็เป็นสถานที่เคารพบูชา พื้นที่สำหรับระบำ มีเนื้อที่ไม่ใหญ่นัก ขนาดเล็ก 2 × 3 เมตร, ขนาดกลาง 3 × 4 เมตร ใหญ่ที่สุด 6 × 8 เมตร

กิงาคุ Gigaku

กิงาคุ **Gigaku** เป็นชื่อที่ชาวญี่ปุ่นเรียกการแสดงประกอบการทำพิธีทางศาสนาพุทธที่ได้รับมาจากประเทศจีนในต้นศตวรรษที่ 7 ผู้ที่นำศาสนาพุทธจากจีนมาเผยแพร่พร้อมกับการแสดง กิงาคุ ได้แก่ชาวเกาหลีชื่อ มิมาชิ **Mimashi** นำคณะแสดงของเขาเข้ามาแสดงในเมืองหลวง นารา Nara ในปี ค.ศ. 612 หลังจากนั้นศิลปะการแสดงของเขาก็ได้รับการสนับสนุนจากในวังให้มีการฝึกนักเรียนรุ่นใหม่ จนในที่สุดกลายเป็นการแสดงสำคัญอย่างหนึ่งในการทำพิธีสำคัญประจำชาติ 2 ครั้ง (1) ทำในพิธีฉลองวันประสูติของพระพุทธเจ้า (2) ทำในวันที่ทำพิธีแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

การแสดงประกอบด้วยลีลาการเดินสวนสนามไปมาบนเวทีของนักระบำและนักดนตรีติดตามด้วยการแสดงละคอนแบบ ละคอนใบ้ เป็นเรื่อง ๆ แล้วจบลงด้วยดนตรีและระบำ ใช้หน้ากากที่มีลักษณะน่ากลัว ทุกส่วนเน้นให้หนาและนูน เช่น ดวงหน้า เบ้าตาใหญ่โปนออก จมูกยาว ใช้ลานกว้างด้านหน้าของวัดเป็นเวทีแสดง ไม่มีฉากและบ้านประกอบแต่อย่างใด มีเครื่องไม้เครื่องมือประกอบการแสดงเป็นบางชิ้น ผู้แสดงทุกคนสวมหน้ากากยกเว้นนักดนตรี ใบหน้าของหน้ากากจะบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของตัวละคอนนั้น ๆ สีหน้าและอารมณ์ที่แสดงออกบนหน้ากากบ่งบอกถึงความรู้สึกและอารมณ์ซึ่งตัวละคอนนั้นจะต้องแสดงออกเมื่อถึงจุดตื่น

เด้นสุดยอด (Climax) ของละคอน เครื่องดนตรีที่ใช้มี 4 ประเภท คือ Flute, ฉาบ ฆ้องเล็กคู่หนึ่ง และกลองแบบจีน (ศตวรรษที่ 6) ซึ่งจะสวมไว้กับตัวด้านหน้า

เรื่องราวที่แสดงอาจแบ่งเป็น 4 ประเภท โดยดูจากหน้ากากที่เป็นหลักฐานเหลืออยู่ 250 ชิ้น ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นในศตวรรษที่ 7-9

1. เรื่องเล่าถึงพวกชาวจีนทางตะวันตก ซึ่งคนญี่ปุ่นเรียกว่า ชาวอารยัน หรือคนต่างชาติ

2. เรื่องเล่าถึงผู้ครองนครและประชาชนจีนในแคว้นวู ซึ่งอยู่ทางใต้ของจีน เป็นแหล่งที่นักการแสดงกิงาคุมาเผยแพร่ในญี่ปุ่น เล่าถึงความศรัทธาทางพุทธศาสนา

3. เรื่องเล่าเกี่ยวกับชาวเอเชีย ตอนใต้ คือ พวกแขก อินเดีย มีลักษณะดุร้าย น่ากลัว

4. เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ จากเทพนิยายและนิทาน เช่น สิงโต นกในเทพกรนัม ของอินเดีย

หน้ากากที่ใช้เป็นหลักฐานสำหรับศึกษาความเก่าแก่ของการแสดง กิงาคุ นั้น จะมีลายเซ็นของผู้ทำหน้ากากพร้อมประวัติและลีลาศิลปะของเขาจารึกไว้บนหน้ากาก ความเก่าแก่ของหน้ากากเหล่านี้ จำนวน 250 ชิ้น พบว่าสร้างขึ้นระหว่างสมัยศตวรรษที่ 7-9 ซึ่งเป็นช่วงที่การแสดง กิงาคุ เจริญที่สุด หลังจากนั้น การแสดงเสื่อมความนิยม ตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นไป และตายลงเมื่อศตวรรษที่ 16

บุงาคุ Bugaku

บุงาคุ **Bugaku** เป็นการแสดงดนตรีและระบำที่จัดขึ้นในราชวังญี่ปุ่นเป็นศิลปะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากจีน เนื่องจากในสมัยศตวรรษที่ 7 ญี่ปุ่นเริ่มรับศิลปะต่าง ๆ จากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากจีนและเกาหลี รับเครื่องดนตรีจีนและเกาหลีกับการร่ายรำจากจีนสมัยราชวงศ์ถังเข้ามา จนสมัยศตวรรษที่ 8 ก็ตั้งสถาบันกรมดุริยางค์ประจำสำนักราชวังขึ้นรวมแผนกดนตรีแบบทั้งของจีนและเกาหลีไว้ ต่อมาในศตวรรษที่ 9 เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากจักรพรรดิ นิมเมียว Nimmyo (ปกครอง ค.ศ. 833-850) ศิลปินโด่งดังที่ชื่อ โอวาริ โน ฮามามุชิ Owari no Hamamushi (733-?) ได้นำรูปแบบเก่าแก่ของดนตรีและระบำของจีนสมัยถังที่แท้จริงมารื้อฟื้นในญี่ปุ่น การแสดง บุงาคุ จึงมีรูปแบบที่ถูกต้องถาวรตั้งแต่นั้นมา ฮามามุชิ ยังได้ประพันธ์ดนตรีไว้ใหม่ ๆ และตัวเขาเองก็ออกแบบท่ารำด้วย นับว่าฮามามุชิ ได้ทำให้ระบำและดนตรี บุงาคุ มีความสำคัญขึ้นมากต่อการแสดงที่จัดในราชวังสมัย เฮอัน ต่อมาศิลปินชื่อ โอโตะ โน คิโยคามิ Oto no Kiyokami (? -834) มีส่วนทำให้ดนตรีที่แสดงใน บุงาคุ มีคุณภาพและมีลักษณะริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นศิลปะญี่ปุ่นมากกว่าจะเป็นจีน ความนิยมของ บุงาคุ ในราชวังมีต่อไปจนศตวรรษที่ 10 เนื่องจากจักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มาให้ความสนับสนุนอย่างดีประกอบกับวัฒนธรรมและศิลปะแบบเจ้านายและขุนนางญี่ปุ่นกำลังรุ่งเรืองมากในสมัยเฮอัน ดังนั้น บุงาคุ จึงเจริญตามไปด้วย กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเจริญแบบชนชั้นสูงในรั้วในวัง ความเจริญนี้มีต่อไปจนถึงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 11 ครึ่งหลัง ศตวรรษที่ 11 เริ่มเกิดความขัดแย้งกันในกลุ่มผู้ปกครอง และมีการเปลี่ยนโยกย้ายอำนาจ ผู้ที่มีอำนาจกลุ่มใหญ่สั่งให้มีการกวดขันต่อศิลปินในราชสำนัก อิสระเสรีภาพที่เคยมีในการสร้างสรรค์งาน จึงหมดไป ตั้งแต่นั้น บุงาคุ จึงถึงจุดเสื่อมลงเรื่อย ๆ และในที่สุดรัฐบาลยุคสมัยศักดินาก็เลิกสนับสนุน

ปัจจุบันการแสดง บุงาคุ ยังมีหลงเหลืออยู่ประปรายในวัดใหญ่ที่เมืองนารา และที่วัด เทนโนจิ Tennoji ใน โอซากา Osaka โดยดัดแปลงให้เข้ากับการแสดงดนตรีและระบำพื้นบ้าน เพื่อทำพิธีศาสนาต่าง ๆ ในโอกาสพิเศษ และนาน ๆ ครั้ง จึงจะจัดระบำ บุงาคุ ขึ้นในวัง ต้องเป็นโอกาสพิเศษจริง ๆ อาจจะปีละครั้ง หรือ 2 ปีครั้ง ในโอกาสที่มีพระราชอาคันตุกะต่างประเทศมาเยือน

การแสดง บุงาคุ ประกอบด้วยนักระบำและนักดนตรี 2 กลุ่ม กลุ่มขวากับกลุ่มซ้าย กลุ่มขวาจะขึ้นเวทีจากทางขวา กลุ่มซ้ายจากทางซ้าย นักดนตรีกลุ่ม

ซ้ายส่วนใหญ่จะเล่นดนตรีประเภทเป่า (wind instrument) ส่วนพวกขวาจะเล่นประเภทตีและเคาะ (percussion) พวกกลุ่มซ้ายจะใช้ศิลปะดนตรีแบบจีนและอินเดีย เครื่องแต่งกายออกทางสีแดงแสดงความสนุกสนาน ส่วนกลุ่มขวาใส่สีเขียวแสดงความสุขุมและใช้อิทธิพลของดนตรีแบบเกาหลีและแมนจูเรีย ซึ่งนำมาดัดแปลงเป็นรสนิยมญี่ปุ่นแล้ว เครื่องดนตรีกลุ่มซ้ายมี flute, mouth organ, กลอง, ฆ้อง ส่วนเครื่องดนตรีกลุ่มขวามี กลองชนิดต่าง ๆ และ flute เป็นต้น

เครื่องประกอบการแสดงที่เด่นของ **บุงาคุ** คือ หน้ากาก ทำด้วยไม้ฉาบแลคเกอร์ ลักษณะหน้ากาก **บุงาคุ** ดูฝีมือดีกว่าของ **กิงาคุ** มีหลายร้อยแบบ แสดงสีหน้าต่าง ๆ กัน หน้ากากทั้งหมดเป็นหน้ากากผู้ร้าย ยกเว้น 2 อันที่เป็นหญิง คือ หญิงสาวกับหญิงชรา ซึ่งใช้ในชุดระบำพิเศษ หน้ากากระบำ **บุงาคุ** นี้แสดงให้เห็นนิสัยของตัวละครและการเคลื่อนไหวทั่ว ๆ ไป ไม่เจาะจงลักษณะการแสดงออกเฉพาะแบบเฉพาะตอนอย่าง **กิงาคุ** ขนาดหน้ากากเล็กกว่า **กิงาคุ** พบจำนวนไม่ถึง 150 ชิ้น ยังมีหน้ากากบางชิ้นทำจากผ้าและกระดาษอีกด้วย

การแสดงโดยทั่วไปจะเป็นการแสดงละครโนห์ ยกเว้นว่าบางตอนอาจจะมีการท่องบทออกมา เป็นบทละครตอนสั้น ๆ คัดลอกมาจากนิทานเก่าของจีนอินเดีย

เวทีแสดง เป็นเวทีแบบยกพื้นสี่เหลี่ยม ล้อมรั้ว มีบันไดซ้าย ขวาให้นักระบำขึ้นลง เครื่องประกอบฉากน้อยมาก อาจจะเป็น กิ่งไผ่ มงกุฎ ดอกไม้ประดับ ตัวหุ่นเป็นรูปงู หรือสัตว์อื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการแสดง เป็นต้น ขนาดของเวทีขนาดทั่ว ๆ ไป กว้าง 7 × 7 เมตร ยกพื้น 1 เมตร

โน Noh

ประวัติและวิวัฒนาการ

ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นการแสดงละครโนที่เรียกว่า โน **Noh** ชาวญี่ปุ่นมีการแสดงสำคัญ 2 ประเภท ซึ่งภายหลังได้รับการผสมผสานและปรับปรุงเปลี่ยนรูปเป็นการแสดงอย่างใหม่ขึ้น การแสดงสองประเภทนี้ก็คือ (1) ซารุงาคุ **Sarugaku** (2) เด็นงาคุ **Dengaku**

ซารุงาคุ เป็นชื่อรวมที่เรียกการแสดงเบ็ดเตล็ดหลายประเภทซึ่งพบในวัดศาสนาพุทธ เป็นต้นว่า การแสดงละครโนไบ้ แสดงตลกบันเทิง ระบำ และกายกรรม ตลอดจนการแสดงผาดโผนและความสามารถต่าง ๆ แบบพวกศิลปินในคณะละครสัตว์ ซึ่งการแสดงเหล่านี้แต่เดิมได้รับการถ่ายทอดมาจากจีน คงจะเข้ามาพร้อม ๆ กับการเผยแพร่ศาสนาพุทธนั่นเอง ในสมัย เฮอัน การแสดงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เหล่านี้รวมเรียกกันว่า **Sarugaku** เป็นการแสดงระดับชาวบ้าน

เด็นงาคุ เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น สืบเนื่องมาจากการแสดงประเภทระบำในพิธีเก็บเกี่ยวต่าง ๆ ตามชนบท ต่อมาการแสดงระบำประเภทนี้ได้รับการปรับปรุงเรื่อยมาจนในศตวรรษที่ 14 กลายเป็นศิลปะการแสดงซึ่งได้รับความนิยมในกลุ่มชนชั้นสูงในรั้วในวัง เพราะได้รับอิทธิพลจากการร่ายรำและศิลปะการแสดงของ **กิงาคุ** ซึ่งเป็นศิลปะที่ชาววังสนับสนุนอยู่

การแสดง โน เกิดขึ้นในบรรยากาศของสังคมซึ่งปกครองโดยชนชั้นขุนนางนักรบ ซามูไร ซึ่งมี โชกุน เป็นผู้นำ ในวัฒนธรรมของชนชั้น ซามูไร และขุนนางชั้นสูง เราจะพบความหรูหราโอ่อ่าของตำหนักต่าง ๆ ของพวกหัวหน้ากลุ่ม (feudal chiefs) ที่เรียกว่า ไดเมียว Daimyos พบอุดมการณ์สูงส่งที่ได้รับอิทธิพลความคิดจากศาสนาพุทธลัทธิ เซน **Zen** ให้มีการยึดมั่นในเกียรติยศของซามูไร โดยต้องยึดถือคุณธรรมความดี เช่น ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย ความมีจิตใจสูงส่ง หยิ่งในเกียรติ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็งยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมนั้น ต้องอาศัยการฝึกจิตใจให้มีสมาธิประจำวันตามแบบฉบับของลัทธิ เซน **Zen** และนี่เองคือที่มาของปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังวัฒนธรรมของพวก ซามูไร

ศิลปินคนสำคัญผู้ได้ดัดแปลงและขัดเกลาศิลปะการแสดงแบบ **ซารุงาคุ** และ **เด็นงาคุ** จนกลายเป็น

ศิลปะการแสดงใหม่ เรียกว่า โน ได้รับแรงบันดาลใจจากปรัชญา ลัทธิ เซน นั่นเอง ดังนั้นความสามารถของเขาจึงเป็นที่ยอมรับและนิยมชมชอบของ โชกุน มากศิลปินที่มีความสำคัญในระยะเริ่มแรกของการเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่ Kanze Kanami Kiyotsugu (ค.ศ. 1333-1348) Kanami เป็นนักแสดง **ซารุงากุ** ที่มีความสามารถพิเศษ คิดสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงใหม่เข้าไปในศิลปะ **ซารุงากุ** การแสดงของเขาและบุตรชายอายุ 11 ปี เป็นที่ประทับใจแก่ โชกุน Yoshimitsu มากถึงขนาดที่โชกุน อุปถัมภ์ไว้ในตำหนักของตน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1374 ผลงานละคอน โน ชิ้นสำคัญของ Kanami ได้แก่ เรื่อง Sotoba Komachi (Komachi at the Grave) ซึ่งเป็นเรื่องที่สะท้อนปรัชญา เซน และมีอิทธิพลต่อความคิดและงานของลูกชายเขามาก ลูกชาย Kanami ชื่อ Zeami Motokuyo (ค.ศ. 1363-1443) ได้สืบทอดเจตนารมณ์และความสามารถในศิลปะการละคอนของบิดา Zeami ยังคงได้รับการสนับสนุนและอุปถัมภ์จาก โชกุน ขณะที่เขามีความตั้งใจสร้างสรรค์งานละคอนให้เจริญยิ่งขึ้นไป เขาพยายามปรับปรุงทั้งศิลปะการแสดงและการละคอนแบบใหม่นี้ โดยสนใจปรับปรุงตัวเองให้เป็นทั้งนักแสดง นักเขียนบทละคอนผู้กำกับ เขาศึกษาเทคนิคการแสดงของศิลปินร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ศิลปิน **เด็นงากุ** และ **ซารุงากุ** จากโรงเรียนการแสดงทั้งหลาย เขาสามารถแต่งบทละคอนและแต่งเพลงประกอบละคอนไว้ถึง 100 เรื่อง ซึ่งเรื่องเหล่านี้ Zeami เองเป็นผู้แสดงนำทั้งสิ้น ในปี ค.ศ. 1408 เขาได้รับเกียรติแสดงเรื่อง **The Star of Zeami** ต่อหน้าพระพักตร์ของจักรพรรดิ Go-Komatsu

Zeami ยังได้เขียนตำราที่กล่าวถึงปรัชญาและความสำคัญของการแสดง โน ไว้ 3 เล่ม ชื่อ **Hanakagami, Kadensho** และ **Kyui** เพื่อสืบทอดวิชาของเขาให้แก่สมาชิกครอบครัวของเขาเอง ก่อนที่เขาจะตาย Zeami ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ลูกเขยที่ชื่อ Komparu Zenchiku Ujinobu (ค.ศ. 1405-1470) Zenchiku สนใจศาสนา เซน เช่นกัน และได้แสดงปรัชญา เซน ไว้ในละคอนของเขาอย่างลึกซึ้ง

ศิลปินทั้งสามท่านที่กล่าวมาเป็นบุคคลสำคัญที่ได้ทำให้ศิลปะการแสดง โน เป็นแบบแผนถาวรขึ้น แต่ทั้งนี้ยังมีศิลปินอื่น ๆ อีกที่มีส่วนช่วยให้ละคอน โน เจริญรุ่งเรือง จริง ๆ แล้วเมื่อละคอน โน ได้รับความนิยมก็มีคณะละคอน (Za) ตั้งขึ้นมากมาย แต่ละคณะจะสืบทอดต่อ ๆ กันภายในครอบครัวและใช้ชื่อสกุลเป็นชื่อคณะละคอน เช่น คณะของ Zeami ชื่อ Kanze Za คณะของ Zenchiku ชื่อ Komparu Za แต่ละคณะจะมีผู้อุปถัมภ์ เช่น สถาบันศาสนา เจ้านายในราชสำนัก หรือ โชกุน แล้วแต่ว่าใครจะโปรดคณะใด

องค์ประกอบสำคัญของการแสดงละคอน โน ได้แก่

1. เวทีสร้างพิเศษซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
2. การเน้นบทบาทตัวละคอนเอกที่เรียกว่า ชิเตะ **Shite**
3. การใช้หน้ากาก
4. การแสดงออกด้วยท่ารำ
5. การขับร้องและบทพากษ์

เวทีละคอน โน

ตามรูปแบบดั้งเดิมนั้น เวทีของละคอน โน สร้างด้วยไม้ cedar ขัดมันเป็นเวทีสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างและยาว 18 ฟุต เปิดโล่ง 3 ด้าน หลังคามีลักษณะคล้ายหลังคาวัดพยุงไว้ด้วยเสา 4 ต้น ฉากบนเวทีจะเป็นภาพต้นสน (Pine) ต้นใหญ่ วาดไว้บนกระดานใหญ่ สีดำซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชีวิต นิรันดร์ พื้นเวทียกสูงประมาณ 3 ฟุต ทางขึ้นเวทีซึ่งอยู่ด้านซ้ายจะเป็นบันได 3 ขั้น เวที โน มักตั้งอยู่ในวัดเพราะเนื้อหาของการแสดงมีความสัมพันธ์กับพิธีทางศาสนาพุทธ แม้แต่ในปัจจุบัน การแสดงบางโอกาสก็เพื่อฉลองเทพต่าง ๆ

อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตกแต่งฉากบนเวทีเป็นลักษณะบ่งบอกเป็นสัญลักษณ์มากกว่าจะให้สมจริง เช่น ปราสาท มีลักษณะเป็นโครงสร้างง่าย ๆ เรือหรือเกวียนก็จะเป็นโครงไม้ห่อด้วยผ้าอีกชั้นหนึ่ง

บทบาทตัวละคอน

คณะผู้แสดงประกอบด้วย ผู้แสดงนำหรือตัวเอก เรียกว่า ชิเตะ **Shite** ผู้แสดงบทรอง หรือตัวรอง เรียกว่า วากิ **Waki** ทั้งผู้แสดงเป็นตัวเอกและตัวรองจะมีผู้ติดตาม เช่น บทคนรับใช้ เพื่อน ลูกน้อง ส่วนนักแสดงที่เป็นวัยเด็กจะเรียกว่า โคคาตะ **Kokata** บางฉากตัวละคอน ชิเตะ จำเป็นต้องอาศัยผู้ช่วยพิเศษที่เรียกว่า โคเฮน **Kohen** (The Master as Assistant) สำหรับส่งอุปกรณ์ต่าง ๆ บนเวที ขณะแสดง โคเฮน จะเป็นผู้รู้บทของ **Shite** อย่างดีมากและทราบคิวการรับส่งอุปกรณ์หรือเครื่องแต่งกาย

ผู้แสดงบทนำสวมหน้ากากตามบทบาทที่แสดง และต้องมีสมาธิสูงในระหว่างแสดงตลอดเวลาหลายชั่วโมงที่แสดงอยู่จะต้องรักษาท่าทางอารมณ์ตามบทที่รับไม่ให้ขัดกับสีหน้าของหน้ากากที่สวมอยู่ การย่างก้าวต้องแม่นยำเฉียบขาด ระยะความยาวของการก้าวไปข้างหน้า หรือข้าง ๆ จะมีกฎบอกไว้ชัดเจน

ความสำคัญของบทบาทตัวเอกในละคอน โน อยู่ที่การแสดงความรู้สึกที่ยอมรับสถานภาพของความทุกข์ แสดงความอดทนที่เงียบขรึม ไม่ตีโพยตีพายหรือประท้วงปฏิวัติแต่อย่างใด ความงามของละคอน โน จึงอยู่ที่การค่อย ๆ สะสมความรู้สึกเศร้าโศกจนถึงจุดสุดยอดโดยที่ทุกอย่างอยู่ในอารมณ์ที่ควบคุมได้ โครงเรื่องไม่ใช่สิ่งสำคัญเท่าการแสดงออกของอารมณ์ดังกล่าว แนวเรื่องที่นิยม ได้แก่ ความกตัญญู ความรัก ความอิจฉาริษยา การแก้แค้น และจรรยาบรรณของ ซามูไร

การแสดงละคอน โน แต่ละครั้งจะประกอบด้วยรายการ 5 รายการ โดยแยกตามเนื้อหาซึ่งเรียงลำดับดังนี้

รายการที่ 1 เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเทพต่าง ๆ

รายการที่ 2 เสนอเรื่องเกี่ยวกับการสู้รบ วีรกรรมของซามูไร ผู้กล้าหาญ ชายชาตรี

รายการที่ 3 เสนอเรื่องเกี่ยวกับหญิงผู้มีความงามในสมัย เฮอัน ตัวเอกจะใช้ผู้แสดงชายรับบทหญิง

รายการที่ 4 เสนอเรื่องของหญิงที่ได้รับชะตากรรมทุกข์ยาก เช่น ถูกสามีทอดทิ้ง แม่ที่สูญเสียลูก ซึ่งเป็นแนวเรื่องสะเทือนอารมณ์ มักจะดำเนินเรื่องให้หญิงเกิดอารมณ์คลุ้มคลั่งเสียสติ

รายการที่ 5 เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ สิ่งที่เหนือธรรมชาติ

การใช้หน้ากาก

ในละคอนโน มีการใช้หน้ากากซึ่งมีศัพท์ทางเทคนิคเรียกว่า โอโมเตะ **Omote** คุณภาพของหน้ากากโน บ่งบอกถึงความประณีตและละเอียดอ่อนที่สูงที่สุด เป็นฝีมือที่ได้รับการพัฒนามาจากการทำหน้ากากโบราณ เช่น หน้ากากละคอน กิงาคุ, บุงาคุ, ดาอุระ และ เต็นงาคุ หน้ากากโน ไม่เพียงแต่เป็นเทคนิคที่มาแทนการแต่งหน้าตัวละคอน แต่ยังเป็นทั้งการแสดง ความลึกลับและสภาพจิตใจของตัวละคอนอีกด้วย ตัวละคอนเอกทุกตัว (ยกเว้นตัวรอง วากิ **Waki**) ต้องใส่หน้ากาก แต่ถ้าตัวเอกเป็นคนธรรมดา เช่น เด็กหนุ่ม ก็ไม่ใส่หน้ากาก หน้ากากโน มีทั้งหมด 450 ชนิด จัดเป็นกลุ่มได้ 8 กลุ่ม

1. หน้ากากประเภท ผู้เฒ่า-ผู้วิเศษ ผู้ศักดิ์สิทธิ์
2. หน้ากากประเภทอมนุษย์ มีฤทธิ์เดชต่าง ๆ
3. หน้ากากประเภทคนชราทั่วไป
4. หน้ากากประเภทผู้ชาย
5. หน้ากากประเภทเด็กผู้ชาย
6. หน้ากากประเภทผู้หญิง
7. หน้ากากประเภทหญิงชรา
8. หน้ากากประเภทพิเศษพิสดาร

การแสดงออกด้วยท่ารำ

ละคอนโน ได้รับอิทธิพลจากละคอนใบ้ ทุกย่างก้าวมีกฎเกณฑ์ตายตัว สอดคล้องกับอารมณ์ของหน้า

กาก บางครั้งผู้แสดงเปล่งเสียงประกอบและกระทืบเท้าให้เกิดอารมณ์ เวทีจึงสร้างพิเศษเพื่อให้ได้ผลดังกล่าว

การขับร้องและบทพากย์

การขับร้องและบทพากย์ร้อยกรองเป็นท่วงทำนองหนักแน่นแสดงอารมณ์ที่เข้มข้น ตื่นเต้น กลุ่มนักร้องหมู่ chorus จะประกอบด้วย 6-10 คน บรรยายเหตุการณ์ให้เรื่องราวดำเนินไป บรรยายฉากในท้องเรื่อง อธิบายถึงตัวละคอนและการกระทำหรือความคิดของตัวละคอน บางครั้งพากย์เสียงเจรจาของตัวละคอน **ชิเตะ** และ **วากิ** กลุ่มนักร้องนี้สวมเครื่องแต่งกายสีดำ นั่งประจำด้านขวาของเวที

ผู้บรรยายหรือเล่าเรื่องบางครั้งอาจเป็นตัวละคอนจากชุด เคียวเง็น **Kyogen** ซึ่งเข้ามาแสดงประกอบในละคอน โน เป็นตัวคนใช้บ้าง เจ้าของโรงเตี๊ยมบ้าง คนพายเรือบ้าง จะทำหน้าที่ซักถามพูดคุยกับตัวละคอนประเภท **วากิ** แล้วทบทวนเรื่องให้ผู้ชมทราบ

คณะดนตรี

เครื่องดนตรีของละคอน โน เรียกว่า ฮายาชิ **HAYASHI** ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทตีและประเภทเป่า เน้นจังหวะมากกว่าทำนอง จึงใช้เครื่องดนตรีประเภทตีและกระทบ เครื่องดนตรีที่เป็นหลักสำคัญ 3 ชิ้น คือ กลอง 2 ประเภทและขลุ่ย

เคียวเง็น Kyogen

ว่ากันตามประเพณีดั้งเดิมแล้ว การแสดง **เคียว-เง็น** เป็นส่วนหนึ่งของการแสดง โน ซึ่งมีความเก่าแก่พอ ๆ กัน **เคียวเง็น** เป็นการแสดงประเภทตลกล้อเลียนเสียดสีสังคม ซึ่งมักแทรกระหว่างรายการ โน ให้เกิดอารมณ์ผ่อนคลายสลับกับความเครียดของโน **เคียวเง็น**มักจะมีบทที่ล้อเลียนความอ่อนแอต่าง ๆ ของมนุษย์ เสียดสีสังคมร่วมสมัย เช่น สังคมของพวกเราซามูไร ล้อเลียนพระจอมปลอมหลอกลวง ตลกแบบ **เคียวเง็น** เป็นตลกที่สนุกสนาน ไม่ใช่ตลกขมขื่น จะไม่แสดงอะไรที่หยาบคายจนเกินควร เพราะมีกฎวางไว้ว่าในการแสดง เคียวเง็น **Kyogen** ไม่ว่าจะเป็นการแสดงตลกมากอย่างไรจะไม่มีท่าทางหรือวาจาหยาบคายหลุดรอดออกมาได้

บทละคอนตลก **เคียวเง็น** ที่ใช้กันอยู่ประมาณ 257 บทนี้ไม่ทราบผู้แต่งเป็นใครเสียส่วนใหญ่ ที่เก่าแก่และทราบผู้แต่งเป็นของพระองค์หนึ่งในสมัยศตวรรษที่ 14 แต่ที่ทราบแน่นอนก็คือ การถ่ายทอดบทละคอน**เคียว-เง็น** คล้ายกับการสืบทอดศิลปะละคอนโน คือ มีความหวงแหนไว้ในครอบครัว ทุกอย่างเป็นความลับ พ่อจะถ่ายทอดให้ลูกเท่านั้น

ตัวละคอนที่แสดง **เคียวเง็น** ส่วนใหญ่จะไม่ใส่หน้ากากนอกจากจะเป็นตัวละคอนพิเศษ เช่น พระเจ้า วิญญาณ สัตว์ และลำดับขั้นความสำคัญของนักแสดงก็มีคล้าย ๆ โน คือมีตัวแสดงนำเรียกว่า ชิเตะ **Shite** หรือบทตลกเรียกว่า โอโม **Omo** และตัวแสดงรองเรียกว่า อาโด **Ado** ศิลปะการแสดง **เคียวเง็น** ได้ถูกรวบรวมจากศิลปะชาวบ้านต่าง ๆ ที่ถูกทอดทิ้งในอดีต

ตัวละคอนไม่จำเป็นต้องเป็นมนุษย์เสมอไป บางครั้ง **เคียวเง็น** แสดงบทของผี วิญญาณสิ่งต่าง ๆ หรือสัตว์ประหลาด บทที่แสดงเป็นมนุษย์ก็แยกแยะเป็นชนชั้นต่าง ๆ การแสดงบางครั้งมีผู้แสดงคนเดียวหรือ 2 คน บางเรื่องก็ 3 หรือ 4 คน และมากกว่านั้นก็มี **เคียวเง็น**ที่มีผู้แสดงคนเดียวจะมีน้อยมาก

ลักษณะเด่นของการแสดง**เคียวเง็น**อยู่ที่การสร้างอารมณ์ขัน ซึ่งอาจเกิดจากโครงเรื่อง (plot) ที่ตลกหรือเกิดจากบทพูดผสมผสานกับท่าทางโดยให้ดูเป็นสถานการณ์ที่เกินจริง หรือไร้เหตุผลก็สามารถสร้างอารมณ์ขันได้ ความขบขันในบางครั้งเกิดจากการอาศัยคำพ้องเสียงซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิดและกลายเป็นสถานการณ์ที่ตลกขบขันได้เช่นกัน ความตลกใน**เคียวเง็น**บางครั้งเกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติบวกกับการแสดงท่าทางประกอบซ้ำไปซ้ำมา บางครั้งใช้อุปกรณ์ประกอบฉาก ซึ่งสร้างให้มีขนาดใหญ่โตเกินขนาดจริง เพื่อสื่อความขบขันอีกด้วย

ตัวละคอนใน**เคียวเง็น**มักเป็นชาวบ้านธรรมดา

สามัญในทุกอาชีพ ตัวเอกจะไม่มีชื่อ แต่จะบอกถึงอาชีพหรือฐานะทางสังคมของตัวละครนั้น ๆ เช่น เศรษฐีไดเมียว **Daimyo** (ซึ่งหมายถึง ผู้ปกครองที่ดิน) นายผู้หญิง พ่อค้า คนใช้ พระ เณร ชี ชาวนา คนพิการ คนตาบอด เจ้าบ่าว เจ้าสาว พ่อตา นักต้มมนุษย์ หัวขโมย รวมทั้งตัวละครที่เป็นเทพยดา ปีศาจ วิญญาณ สัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

ในบรรดาตัวละครเดียวเง็นที่กล่าวมาข้างต้น ตัวละครที่เด่นที่สุดคือคนใช้ โดยทั่ว ๆ ไปจะไม่บอกชื่อ แต่ยกเว้นคนใช้ 2 คนที่ชื่อว่า โทโร Toro กับจีโร Jiro ที่ระบุชื่อและเป็นตัวเอกที่เด่นมากในละครเดียวเง็น บทคนใช้เหล่านี้อาจจะเป็นได้ทั้งตัวเอกหรือตัวรองในแต่ละเรื่อง บางทีอาจจะมีนิสัยซื่อ บางทีเจ้าเล่ห์เพทุบาย ขี้เกียจ ชอบแกล้งเจ้านาย หาเรื่องใส่ตัวในบางครั้ง ชอบกินเหล้ามีลักษณะเป็นคนอารมณ์ดี เปิดเผย เฉลียวฉลาดจนบางครั้งฉลาดเกินนาย เรื่องราวขบขันที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างนายกับคนใช้มีปรากฏมากมายในละคอน เดียวเง็น

ลักษณะเนื้อเรื่องของเดียวเง็น อาจแบ่งตามความเด่นของตัวเอกที่ปรากฏในเนื้อเรื่องได้เป็น 7 ประเภท

1. เดียวเง็น ที่มีตัวละครเอกเป็นเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนับถือเนื้อหาของเรื่องประเภทนี้เน้นหนักไปในด้านการให้ศีลให้พรมากกว่าความขบขัน

2. เดียวเง็น ที่มีเศรษฐีที่ดิน หรือไดเมียว Daimyo เป็นตัวเอกของเรื่อง ตัวละครนี้ไม่มีอำนาจศักดาอะไรอย่างที่ควรจะเป็น ทั้งยังเป็นคนไม่ค่อยฉลาดนัก ขาดการศึกษา แต่ชอบทำตัวหยิ่งและขี้โมโห มักมีคนใช้คู่หูซึ่งฉลาดกว่านายคอยกลั่นแกล้งนายเป็นประจำ การที่เศรษฐีที่ดินถูกคนใช้หลอกจึงเป็นเนื้อเรื่องที่ถูกใจคนทั่วไป

3. เดียวเง็นที่มีคนใช้เป็นตัวเอกของเรื่อง สร้างเหตุการณ์ตลกขบขันต่าง ๆ โดยเฉพาะตัวเอกที่มีชื่อว่า Toro กับ Jiro ถือเป็นเรื่องตลกคลาสสิคของละครเดียวเง็นก็ว่าได้

4. เดียวเง็นที่มีเจ้าบ่าวเป็นตัวเอก หรือมีบทของสตรีหรือเจ้าสาวเป็นตัวเอก ตัวละครหญิงในประเภทนี้มักจะมีหน้าตาพื้น ๆ ไม่สะสวยอะไรหรืออาจจะดูขี้เหร่เสียด้วยซ้ำ เน้นนิสัยขี้หึงปากร้าย เจ้าอารมณ์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเข้มแข็ง และซื่อสัตย์ต่อสามี

5. เดียวเง็นที่มีปีศาจและตัวละครที่ขนานนามว่า "พระภูเขา" เป็นตัวเอก เป็นการล้อเลียนผู้ที่อ้างว่ามีฤทธิ์เดชและอ้างว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ แต่แท้ที่จริงไร้อิทธิฤทธิ์ ซ้ำร้ายยังขี้ขลาดและมักพ่ายแพ้ต่อสิ่งที่อ่อนแอกว่าแม้กระทั่งพืช และสัตว์เป็นต้น

6. เดียวเง็นที่มีพระเณรและคนตาบอดเป็นตัวเอก พระและเณรในละครเดียวเง็นไม่ใช่ผู้ทรงศีล แต่กลับโลภมาก และไร้ศีลธรรมจรรยา

7. เดียวเง็นประเภทเบ็ดเตล็ด ไม่สามารถจัดเข้า 6 ประเภทข้างต้นได้นั่นเอง

เดียวเง็นมีอายุนานกว่า 600 ปีแล้ว แต่ในปัจจุบันก็ยังเป็นการแสดงที่นิยมกันอยู่ เพราะเนื้อหาสาระทันสมัย แม้ว่าจะแสดงเรื่องราวของคนในยุคกลาง แต่เพราะเรื่องเหล่านี้สะท้อนลักษณะนิสัยและธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งเป็นสัจธรรมที่สากล พบได้ในทุกสังคมทุกยุคสมัย เช่น ความโลภ เห็นแก่ตัว ขี้ขลาด ไร้เหตุผล และความสับสนขัดแย้งในตัวเองของมนุษย์ การแสดงอารมณ์ขันแบบเดียวเง็นจึงไม่ใช่สิ่งไร้สาระ หากแต่เป็นรูปแบบศิลปะการแสดงที่ให้ทั้งความบันเทิงและสาระประโยชน์ควบคู่กันไป

โนงาคุ Nohgaku

โนงาคุ **Nohgaku** เป็นศิลปะการแสดงที่รวมเอาการแสดง **โน Noh** กับเคียวเง็น **Kyogen** ไว้ด้วยกัน การรวมกันของศิลปะ 2 รูปแบบนี้มีความหมายสำคัญอยู่ที่ต้องการให้เห็นศิลปะที่ตรงกันข้าม ศิลปะ **โน** บ่งบอกถึงความสง่างามละเอียดอ่อน ความเก่าแก่โบราณ ความงามของระบำและบทกวี ส่วนศิลปะ **เคียวเง็น**แสดงความใหม่ ความร่วมสมัย ความเป็นจริงเป็นจัง ความห่าม และไม่ละเอียดอ่อนเน้นบทสนทนาและการใช้ภาษาร้อยแก้ว ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา การแสดง 2 ชนิด จะมีควบคู่กันไปโดยให้ **เคียวเง็น** สลับฉาก **โน** จนจบรายการ

นักแสดง **โนงาคุ** จึงแบ่งออกเป็น 3 พวกใหญ่ ๆ (1) พวกแสดงบทละคอนเป็นชายล้วน เรียกว่า **maikata** แบ่งเป็นตัวเอก ตัวรอง และพวกร้อง chorus (2) พวกนักดนตรี เรียกว่า **hayashi-kata** มี 4 กลุ่ม พวกเป่า เช่น flute, กลองเล็ก, knee-drum และ floor-drum (3) พวกนักแสดง **เคียวเง็น**

โอกาสที่มีการแสดง **โนงาคุ** จะเป็นช่วงที่ทางวัดหรือศาลเจ้ามีงานฉลองตามประเพณีโบราณ แต่การแสดงที่ดีและดัง ๆ มักจะแสดงกันตามเวทีละคอนในเมืองใหญ่ ซึ่งคณะละคอนเป็นผู้จัดเอง จะจัดเดือนละครั้งหรือ 2 ครั้ง การแสดงถ้าสมบูรณ์ครบเครื่องเต็มที่จะใช้เวลา 9 ชั่วโมง ปัจจุบันลดชั่วโมงให้น้อยลงโดยตัดบางรายการออก แต่ก็ยังคงรักษาคุณลักษณะของ **โน** และ **เคียวเง็น** เอาไว้

บุนราคุ Bunraku

ชาวญี่ปุ่นมีความรู้เกี่ยวกับการเชิดหุ่นมาแต่ดึกดำบรรพ์ ก่อนที่ศิลปะละคอนหุ่นกระบอกแบบจีนจะแพร่เข้ามาเสียอีก ทั้งนี้เพราะพบว่ามีหุ่นโบราณซึ่งชาวญี่ปุ่นเคยใช้เพื่อจุดประสงค์ทางพิธีศาสนา เป็นหุ่นที่ทำเป็นรูปตุ๊กตาใช้แทนตัวพระเจ้าและเทพยดาต่าง ๆ หรือใช้แทนผู้สื่อสารของพระเจ้า เชื่อว่าหุ่นโบราณเหล่านี้ใช้เพื่อการศาสนาเท่านั้น ไม่ได้เป็นหุ่นใช้ในการแสดงมหรสพแต่อย่างใด

แต่เมื่อหุ่นกระบอกจีนได้เริ่มเข้ามาเผยแพร่การแสดงในศตวรรษที่ 7-8 โดยนักแสดงเหล่านี้ได้เดินทางไปที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ก็ได้เริ่มถ่ายทอดศิลปะการเชิดหุ่นของจีนแก่ชาวญี่ปุ่นที่ใช้หุ่นในการศาสนา เมื่อศิลปะ 2 แขนงนี้ผสมผสานกันขึ้น หุ่นญี่ปุ่นซึ่งเคยใช้เพื่อการศาสนาก็ค่อย ๆ กลายเป็น หุ่นเพื่อการแสดง ในเวลาต่อมาศิลปินแสดงหุ่นก็นำศิลปะการเล่านิทานและการร้องเพลงประกอบดนตรีที่มีเล่นอยู่แล้วมาใช้กับการเชิดหุ่น จึงกลายเป็นวิวัฒนาการก้าวหน้าอีกระดับหนึ่ง ปลายศตวรรษที่ 16 การแสดงหุ่นกระบอกที่เชิดด้วยมือเป็นที่นิยมแพร่หลายมาก และเป็นที่โปรดปรานในวังด้วย เรื่องนิทานที่แสดงกับหุ่นกระบอกบ่อยครั้งที่สุดคือเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรักของเจ้าหญิง โจรูริ Joruri ชื่อ **Joruri-hime monogatari** (The Tale of Princess Joruri) เป็นนิทานรัก โรแมนติค ระหว่าง โจรูจิ กับชายหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งบังเอิญเดินทางมาค้างแรมที่บ้านของเธอ ด้วยพลังความรักอันบริสุทธิ์ของ โจรูริ กับอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าที่มีในตัวนาง เนื่องจากนางเป็นเด็กซึ่งเกิดมาจากการประทานของพระพุทธเจ้า คนรักของนางจึงหายจากโรคภัยและเดินทางต่อไปได้ นิทานเรื่องนี้เป็นที่นิยมมากที่สุดจน ชื่อ โจรูริ กลายเป็นชื่อเรียกนิทานที่แสดงกับหุ่นกระบอกในสมัยต่อมา การแสดงหุ่นกระบอกจึงเรียกว่า นินเงียว โจรูริ **Ningyo Joruri** (ningyo แปลว่า ตุ๊กตา)

เมื่อเข้าสู่สมัย โตกุงาวะ Tokugawa (ค.ศ. 1600-1868) การแสดงหุ่นกลายเป็นศิลปะที่นิยมแพร่หลายมาก โดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งพ่อค้าอยู่อาศัยกันพวกนี้จะให้เงินสนับสนุนโรงละคอน เนื้อเรื่องของละคอนหุ่นในยุคนี้จะเล่าถึงชีวิตและอารมณ์ของกลุ่มชนชั้นพ่อค้ามากขึ้นเพื่อเอาใจตลาด ละคอน **นินเงียว โจรูริ** เจริญถึงขีดสูงสุดในสมัยที่นักเขียนบทละคอนชื่อ ชิคะมัทสุ มอนซาเอมอน Chikamatsu Monzaemon (ค.ศ. 1653-1725) สร้างผลงานดีเด่นไว้หลายเรื่อง

หลังจากนักเขียนเอกผู้นี้แล้วก็ยังมีนักเขียนและศิลปินผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นช่วยกันปรับปรุงให้ละคอน โจรูริ มีคุณภาพสูงขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 18 ละคอนหุ่นได้รับความนิยมมากกว่าละคอน คาบูกิ **Kabuki** เสียอีก บทละคอน โจรูริ **Joruri** ถูกนำมาใช้เป็นบทละคอนคาบูกิ เสียด้วยซ้ำไปเนื่องจากได้ทำบทไว้ละเอียดมากขนาดที่คนแสดงจริง ๆ ก็ได้

แต่พอเข้าช่วงหลังของศตวรรษที่ 18 ละคอนโจรูริ เสื่อมลงอย่างรวดเร็วเพราะศิลปินนักเขียนที่เคยสนใจละคอนหุ่นหันมาเขียนบทละคอนให้ คาบูกิ แทน โรงละคอนหลายโรงต้องปิดลง จนกระทั่งปี ค.ศ. 1805 ศิลปินชื่อ อูเอมูระ บุนราคุเคน Uemura Bunrakuken (ค.ศ. 1737-1810) เปิดโรงละคอนเล็ก ๆ ขึ้นที่เมืองโอซากา เพื่อรื้อฟื้นศิลปะการแสดงหุ่น ตั้งแต่นั้นไม่มีการสร้างสรรค์อะไรใหม่ ๆ มีแต่การนำเรื่องเก่า ๆ และเทคนิคเก่า ๆ ของเดิมมาแสดงเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะไว้เท่านั้น การแสดงได้สืบทอดมาเรื่อยโดยคณะละคอนที่เรียกตามชื่อผู้ตั้งคนแรกว่า บุนรากุซา ชื่อนี้คิดขึ้นในปี ค.ศ. 1872 และจากนั้นจึงเรียกการแสดงหุ่นนินเงียว โจรูริ ว่า บุนรากุ **Bunraku** และเป็นชื่อที่ใช้จนกระทั่งปัจจุบัน

การแสดง บุนรากุ ประกอบด้วยศิลปะ 3 อย่าง

1) ศิลปะการเล่าเรื่อง โดยขับร้องออกมาเป็นเนื้อเรื่อง
2) ศิลปะของการเล่นดนตรี โดยเฉพาะเครื่องดนตรี ซามิเซ็น **samisen**
3) ศิลปะของการเชิดหุ่น

ผู้เล่าเรื่องจะต้องอาศัยบท ซึ่งจดเนื้อร้องและทำนองการร้องไว้อย่างละเอียด ขณะที่แสดงก็จะเปิดดูไปเรื่อย ๆ

ผู้เล่นดนตรีประกอบจะต้องใส่อารมณ์ประกอบไปกับการแสดงด้วยอารมณ์ที่แสดงออกต้องให้สอดคล้องกับการแสดงอารมณ์ของตัวหุ่น

ผู้เชิดหุ่นต้องเรียนรู้เทคนิคในการเชิดเป็นสิบปี จึงจะเชิดได้ดีเนื่องจากตัวหุ่นมีขนาดใหญ่มาก สูงประมาณครึ่งหนึ่งของคนเชิด และศิลปะของ บุนรากุอยู่ที่ความสมจริง คือพยายามสร้างหุ่นให้สามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนคนจริง ๆ จึงต้องอาศัยคนเชิดที่มีความสามารถสูง ตัวหุ่นที่เป็นตัวละคอนเอกจะต้องอาศัยผู้เชิด 3 คน คือ มีผู้เชิดเอก ซึ่งจะใช้แขนซ้ายพยุงส่วนหัวและส่วนลำตัวของหุ่นไว้ ส่วนมือขวาจะคอยกำกับการเคลื่อนไหวของแขนและมือขวาของหุ่น ผู้เชิดคนที่สองจะกำกับแขนซ้ายและมือซ้าย ส่วนคนที่สามจะกำกับส่วนขา ตัวหุ่นที่เป็นตัวละคอนบทเล็ก ๆ อาจจะใช้ผู้เชิดเพียงคนเดียว เพราะการเคลื่อนไหวมีน้อยมาก จะได้ไม่ดึงความสนใจจากตัวเด่น คนเชิดจะแต่งตัวด้วยผ้าสีดำและคลุมศีรษะด้วยผ้าดำ ในกรณีที่ผู้เชิดเอกเป็นศิลปินที่โด่งดัง จะไม่คลุมศีรษะ ผู้เชิดทั้ง 3 ต้องทำงานกลมกลืนกันให้ดี การแสดงหุ่นจึงจะออกมาสมจริง แต่ที่สำคัญที่สุดคือผู้เชิดเอก โดยเฉพาะมือซ้ายของเขาจะเป็นมือที่คอยกำกับชักใยให้หุ่นแสดงสีหน้าและแสดงอารมณ์ต่าง ๆ อย่างมีชีวิตชีวาและความสมจริงของหุ่นจะขึ้นอยู่กับฝีมือของผู้เชิดเอกมากที่สุด

ละคอน บุนรากุ เป็นมหรสพเพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้ใหญ่ไม่ใช่เพื่อเด็ก แม้จะใช้หุ่นเป็นอุปกรณ์ซึ่งผิดกับจุดประสงค์ของละคอนหุ่นกระบอกประเทศอื่น ๆ ซึ่งโดยทั่วไปสร้างเพื่อเด็ก แต่หุ่นกระบอกญี่ปุ่นนี้สร้างเพื่อผู้ใหญ่และเนื้อหาก็เป็นโลกของผู้ใหญ่ทั้งสิ้น โดยเรื่องราวของบทละคอน บุนรากุ นำไปใช้สร้างละคอนคาบูกิ ได้เรื่องราวโดยทั่วไปมี 2 ประเภท

1) เรื่องอิงประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับนักรบหรือขุนนางที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์
2) เรื่องราวของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นพ่อค้าและชาวนา

เวทีแสดงแบ่งเป็น 3 ส่วนมีราวกั้นไว้ คนเชิดจะยืนบนเวทีที่อยู่ระดับต่ำกว่าพื้นเวทีของตัวหุ่นด้านหน้าของเวทีมักจะหมายถึงฉากบนถนนหรือสวนหน้าบ้าน ส่วนช่วงหลังสุดจะเป็นฉากภายในบ้าน คนเล่าเรื่องกับคนเล่นดนตรีซามิเซ็นจะนั่งอยู่บนแท่นยกระดับ สร้างไว้ด้านขวาของเวที ทั้งนักดนตรีและผู้เล่าเรื่องแต่งกายงามสง่าตามประเพณีญี่ปุ่น

คาบูกิ Kabuki

ประวัติและวิวัฒนาการของละคอน คาบูกิ Kabuki

ละคอน **คาบูกิ** มีต้นกำเนิดมาจากการแสดงเพลงและระบำของสตรีชื่อ โอคูนิ Okuni ที่วัด อิซึโมะ Izumo เธอเริ่มแสดงในปี ค.ศ. 1603 เพื่อหาทุนมาใช้ในการสร้างบำรุงวัดที่ถูกไฟไหม้ไป โดยแสดงตามวัดต่าง ๆ ในเกียวโต ปรากฏว่าการแสดงของ โอคูนิ เป็นที่นิยมมาก โอคูนิ จึงได้ฝึกศิลปินหญิงแสดงเพิ่มมากขึ้น ในที่สุดการแสดงจึงค่อย ๆ เปลี่ยนจากจุดประสงค์เพื่อวัดมาเป็นเพื่อการเอากำไรทางธุรกิจ การแสดงของ โอคูนิ ได้เผยแพร่ไปถึงเมือง เอโดะ Edo (โตเกียวในปัจจุบัน) ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับจากคนดูทุกชนชั้นโดยเฉพาะพวกนักธุรกิจและชาวบ้าน จากนั้นการแสดงของเธอถูกเรียกว่า คาบูกิ **Kabuki** โดยมีความหมายที่เป็นคำคุณศัพท์บอกถึงสิ่งที่ "แปลกใหม่จากปกติวิสัยของชีวิต" (ที่ใช้ตัวหนังสือจีนอยู่ปัจจุบันซึ่งให้ความหมายว่า "เพลง (ka), ระบำ (bu) และความชำนาญในศิลปะ (ki)" เป็นการตบแต่งขึ้นภายหลัง)

แต่การแสดง **คาบูกิ** ของนักแสดงสาวซึ่ง โอคูนิ เป็นผู้เผยแพร่นี้ในระยะต่อมากลายเป็นแหล่งมั่วสุมของหญิงขายตัว ในปี ค.ศ. 1629 รัฐบาล โตกุงาวะ Tokugawa จึงสั่งห้ามให้สตรีแสดงบทเวทีทุกชนิด การแสดง คาบูกิ จึงตกเป็นหน้าที่ของนักแสดงชาย แต่เนื่องจาก **คาบูกิ** เน้นความงามของระบำ และความอ่อนช้อยเหล่านี้มักจะเป็นพวกกระเทย เลยกลายเป็นแหล่งมั่วสุมของกระเทยไปอีก รัฐบาลจึงต้องห้ามการแสดง **คาบูกิ** เด็ดขาดในปี ค.ศ. 1651 ใน 2 ปีต่อมา นักแสดงและเจ้าของกิจการ คาบูกิ **Kabuki** ได้ต่อรองกับรัฐบาลใหม่สำเร็จแต่ต้องมีเงื่อนไขว่า (1) ศิลปินทุกคนจะต้องโกนศีรษะด้านหน้าให้ดูเป็นผู้ใหญ่ และ (2) ห้ามแสดงฉากระบำที่ส่อให้เกิดความรู้สึกปลุกใจต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงอันนี้มีความสำคัญมากกล่าวคือ **คาบูกิ** เริ่มวิวัฒนาการเป็นรูปแบบของการแสดงละคอนอย่างแท้จริงขึ้น

หลังจากรัฐบาลได้ตั้งเงื่อนไข 2 ประการนั้นแล้ว การแสดง **คาบูกิ** ได้ก้าวหน้าไปสู่รูปแบบของการแสดงละคอนที่แท้จริงคือมีการปรับปรุงด้านการแสดงให้สมจริง ปรับปรุงการสร้างเวทีและฉาก การแสดงดำเนินไปตามบทละคอนซึ่งนักเขียนดัง ๆ หันมาสนใจเขียนบทให้ ปี ค.ศ. 1664 เป็นปีแรกที่เปิดการแสดงละคอนที่มีหลายองค์ต่อเนื่องกัน ช่วงปลายศตวรรษที่ 17 มีนักเขียนบทละคอนคนสำคัญ 4 คนเข้ามาสู่วงการละคอน **คาบูกิ** เดิมนั้นบทละคอนจะขึ้นอยู่กับตัวแสดงนำว่าจะพาเรื่องไปในรูปใดแล้วตัวรองก็จะแสดงไปตามนั้น แต่นักเขียนเหล่านี้ได้เปลี่ยนประเพณีนี้เสียโดยแต่งบทให้ครบทั้งเรื่องอย่างสมบูรณ์ และเรื่องราวที่เขียนก็สลับซับซ้อนขึ้น นักเขียนที่เด่นและมีชื่อเสียงที่สุดคือ ชิคะมัทสุ มอนซาเอมอน Chikamatsu Mansaemon (ค.ศ. 1653-1725) ผู้เขียนบทละคอนหุ่น บุนราคุ **Bunraku** ด้วยนักประพันธ์ผู้นี้มีชื่อจริงว่า สุงิโมริ โนบุโมริ Sugimori Nobumori นักเขียนบทละคอนชื่อดังอีก 3 ท่านในสมัยนี้คือ ซาคาตะ โตจูโร Sakata Tojuro (ค.ศ. 1647-1709) ผู้ซึ่งเป็นนักแสดงบทวาโงโตะ wagoto (เรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ในคาบูกิ) ที่มีชื่อเสียง และคู่แข่งของ โตจูโร Tojuro ทั้งด้านการแสดงและการประพันธ์ คือ อิชิกาวา ดันจูโร Ichikawa Danjuro (ค.ศ. 1660-1704) เขาเป็นผู้บุกเบิกตัวละคอนที่แต่งหน้าเข้มในบท อาราโงโตะ aragoto ให้ดูคล้ายสวมหน้ากาก ดันจูโร ได้รับอิทธิพลจากนักแสดงละคอนหุ่น อีกท่านหนึ่งที่น่าสนใจ ชื่อ โยชิซาวา อายาเม Yoshizawa Ayame (เกิดปี ค.ศ. 1673) เป็นนักเขียนและนักแสดงที่ชำนาญในการแสดงบท ออนนากาตะ onnagata (บทผู้หญิง) เขาเคร่งครัดต่อการแสดงมากจนในชีวิตจริงก็ชอบสวมบทนาง จะแต่งหน้าแต่งตัวเป็นหญิงตามบทที่เขาชอบแสดง บทบาทของตัวละคอนหญิงถูกจัดวางไว้เป็นแบบแผนในสมัยของอายาเม นี้เอง

วิวัฒนาการของเวทีแสดงก็ค่อยเป็นค่อยไป เริ่ม

จากการเลียนแบบเวทีของละคอนโน จนกระทั่งการสร้างเวทีสำหรับละคอน คาบูกิ โดยเฉพาะ เช่นมีทางเดินผ่ากลางที่นั่งคนดู เรียกว่า ฮานามิชิ (hanamichi) อันเป็นแบบเฉพาะของเวที คาบูกิ

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 18 การแสดง คาบูกิ ต้องแข่งขันกับละคอน บุนรากุ **bunraku** ในระยะแรก บุนรากุ รุ่งเรืองกว่า แต่เมื่อนำเอาบทละคอน บุนรากุ มาดัดแปลงเป็นละคอน คาบูกิ แล้วก็ทำให้ละคอน คาบูกิ **Kabuki** ได้รับความนิยมมากกว่า บุนรากุ เสียอีก ละคอนที่ดัดแปลงมาจาก บุนรากุ เรียกว่า งิดายู เคียวเง็น **Gidayu Kyogen** ดังนั้นช่วงหลังของศตวรรษที่ 18 คาบูกิ ได้รับความนิยมเลยหน้า บุนรากุ พร้อมกันนี้การปรับปรุงระบบของเวทีก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการคิดเวทีหมุนขึ้น และทางเดินผ่านคนดูที่เรียกว่า ฮานามิชิ **hanamichi** ก็เพิ่มขึ้นเป็น 2 ทาง นับว่าระบบเวทีได้รับการพัฒนาในรูปที่สมบูรณ์แบบที่สุด

ในระยะเวลาประมาณ 70 ปี คือจากต้นศตวรรษที่ 19 จนถึง ค.ศ. 1868 ปีแห่งการสิ้นสุดของสมัย เอโดะ Edo หรือ โตกุงาวะ Tokugawa เนื่องจากมีการแสดงรูปแบบใหม่เกิดขึ้นและได้รับความนิยมในหมู่คนดูทั่วไป ได้แก่ การแสดงประเภทระบำสนุกสนาน ระบำเริงรมย์ต่าง ๆ ละคอนคาบูกิ ระยะแรกในช่วงนี้จึงปรับให้เข้ากับความนิยมของคนดูโดยนำเอาลักษณะการแสดงแบบเริงรมย์เข้ามาสอดแทรกอยู่ด้วย เช่น การแสดงฉากการทรมานลักษณะต่าง ๆ เรื่องผีปีศาจที่น่ากลัว การแสดงฉากโป๊และการมั่วสุมทางเพศในหมู่พี่น้อง ตลอดจนเรื่องราวของการค้าโสเภณี ล้วนสะท้อนรสนิยมของชนชั้นต่ำ

หลัง ค.ศ. 1841 เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของนโยบายทางการเมืองละคอน คาบูกิ ถูกห้ามหลายแห่ง เพราะรัฐบาลต้องการให้ประหยัดและให้รัดกุมในเรื่องของศีลธรรม ฉากโป๊และฉากน่ากลัวต่าง ๆ ถูกห้ามแสดง ดังนั้นละคอน คาบูกิ **Kabuki** ระยะราว 20 ปีก่อนสมัย เมจิ Meiji Restoration เริ่ม ค.ศ. 1868 จึงหันมาแสดงละคอนประเภทเบาสมอง และประเภทสวยงามโดยเน้นความงามของดนตรีและเทคนิคของการจัดภาพบนเวที

เมื่อเข้ายุคสมัยใหม่คือหลัง ค.ศ. 1868 จนถึงปัจจุบัน ระบบการจัดเวทีได้รับอิทธิพลจากตะวันตกบ้างบางลักษณะ เช่น ที่นั่งคนดูเป็นแบบตะวันตก ระบบไฟก็ใช้ไฟฟ้าแทนตะเกียง และการปรับเวทีหมุนก็ใช้เครื่องมือไฟฟ้าควบคุมแทนที่จะใช้แรงงานคน แต่ในส่วนที่เป็นการผลิตบทละคอนและเทคนิคการแสดง ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมาก มีการแนะนำให้ใช้นักแสดงหญิงเข้ามาแทนที่พวกนักแสดงชายที่แสดงบทหญิง แต่เนื่องจากประเพณีนี้ได้มีมาแล้วกว่า 200 ปี ทั้งนักประพันธ์และนักแสดงและผู้อำนวยการแสดงเคยชินมาแล้วกับการใช้นักแสดงชายล้วน ความคิดที่จะเอาศิลปินหญิงเข้ามาแสดงจึงต้องล้มเลิกไป ผู้ดูก็ไม่ต้องการให้เปลี่ยน

บทบาทของตัวละคอน

การแสดง **Kabuki** จะพบบทบาทที่เป็นพื้นฐานอยู่ 3 รูปแบบ ซึ่งได้รับการพัฒนาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 17

1. อาราโงโตะ **Aragoto** บทของผู้กล้าหาญยิ่งใหญ่เฉียบขาดเป็นวีรบุรุษผู้ปลดปล่อยความทุกข์ของผู้น้อย นักแสดงบทนี้จะต้องมีเสียงใหญ่กังวานมีอำนาจ เพราะฉากเด่นที่สุดจะอยู่ที่ตัวเอก ตะโกนว่า "หยุด" เพื่อระงับยับยั้งการกระทำที่ผิดของคนร้าย ผู้ที่คิดศิลปะนี้ขึ้นมา ได้แก่ อิชิกาวา ดันจูโร Ichikawa Danjuro ศิลปินและนักเขียนที่รุ่งเรืองในเมือง เอโดะ Edo

ตัวร้ายจะแต่งหน้าสีขาว เขียนลายเส้นรอบตาและวาดผ่านแก้มทั้งสองด้วยสีน้ำเงินส่วนตัวพระเอกจะแต่งหน้าลักษณะ ที่เรียกว่า คุมาโดริ **Kumadori** ทารองพื้นหน้าสีขาวรอบตาและบนแก้มจะเป็นลายเส้นสีแดงเป็นสัญลักษณ์ แสดงความโกรธที่มีต่อพฤติกรรมอันชั่วร้าย เปรียบเสมือนเส้นเลือดบนหน้าปูดออกเมื่อมีอาการเกรี้ยวโกรธ

ศิลปะอีกอย่างในบท อาราโงโตะ คือ การวางท่านิ่งที่เรียกว่า มิเอะ **mie** เป็นการแสดงที่สร้างขึ้น

เฉพาะสำหรับบทอาราโงโตะ ศิลปะการแสดงนี้ช่วยเสริมให้บทบาทของตัวละครผู้นี้โดดเด่นและยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม

2. วาโงโตะ **wagoto** เป็นบทละเอียดอ่อน เรียบร้อย แต่สง่างามซึ่งตรงข้ามกับบทดุดัน แข็งกร้าวของ อาราโงโตะ **aragoto** เป็นศิลปะซึ่งเกิดขึ้นที่โอซากา กับ โตเกียว การแสดงออกจะบ่งบอกถึงลักษณะชีวิตธรรมดาสามัญแบบชาวบ้านใกล้เคียงกับความเป็นจริง นักแสดงบทวาโงโตะที่ดีเด่นคือ ซาคาตะ โทจูโร Sakata Tojuro นั่นเอง เรื่องราวมักจะบรรยายถึงชายหนุ่มที่ใช้ชีวิตในสถานเริงรมย์ในเมืองใหญ่ เน้นการแสดงที่เป็นธรรมชาติแต่สมจริง ซึ่งดูตรงข้ามกับบทบาทของ**อาราโงโตะ**

3. ออนนากาตะ **onnagata** ศิลปะการแสดงบทหญิง ซึ่งแสดงโดยนักแสดงชายล้วน แสดงได้แนบเนียนและเป็นไปอย่างธรรมชาติ นักแสดงบทหญิงบางคนที่เข้าถึงบทบาทถึงขนาดแต่งเป็นผู้หญิงในชีวิตจริงด้วย เป็นหญิงทั้งนอกเวทีและบนเวทีทีเดียว โยชิซาวา อายาเมะ Yoshizawa Ayame ได้ชื่อว่าเป็นศิลปินยอดเยี่ยมในบท **ออนนากาตะ** ตัวละครที่สำคัญได้แก่หญิงผู้ดีมีตระกูล (OHIMESAMA) และหญิงโสเภณี GEISHA

นอกจากบทเด่น 3 บทข้างต้นแล้ว ในละคอน **คาบูกิ** ยังพบบทบาทประเภทอื่น ๆ มากมาย อย่างตัวผู้ร้ายก็แยกออกเป็นหลายพวก เช่น ผู้ร้ายบริสุทธิ์ตัวโกงแท้ ๆ **(jitsuaku)** ผู้ร้ายผู้ดี คือสันดานเลวแต่หน้าตาดี **(iroaku)** ผู้ร้ายประเภทหลอกลวงสาวให้ผิดหวังในรัก **(irogataki)** ผู้ร้ายกระจอก **(hagataki)** ผู้เป็นเครื่องมือรับใช้ตัวโกงอีกที ส่วนบทบาทของตัวละครหนุ่มหน้าตาดี เป็นตัวรองแยกต่างหากอีกพวกจาก **วาโงโตะ** เรียกพวกนี้ว่า **Nimaime** ส่วนพวกตัวตลกจะเป็นพวกที่ 2 เรียกว่า **Sammaime** หรือ คุรอมโบ **Kurombo** บนเวทีแสดงจะปรากฏนักแสดงในชุดดำเรียกว่า คุโรโง **Kurogo** มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้กำกับเวที แต่ออกมาบนเวทีบางครั้ง เพื่อช่วยนักแสดง เช่น ช่วยบอกบท, ยกอุปกรณ์ประกอบฉากให้ เป็นต้น

ดนตรีประกอบการแสดง

เครื่องดนตรีหลักที่ให้จังหวะแก่การแสดง ได้แก่ ไม้เคาะ หรือ clappers เรียกว่า **Kyoshigi** หรือ **ki** หนา 3 นิ้ว ยาว 1 ฟุต คนเคาะจะยืนอยู่ด้านขวาของเวที กำกับการเปิดปิดของม่าน จะตีจังหวะช้าแล้วค่อย ๆ รัวถี่ ขณะที่ม่านเปิดและปิดตามจังหวะเคาะเมื่อตัวละครออกมาก็จะเคาะ 1 ที

เครื่องเคาะอีกอย่างเรียกว่า **tsuke** ผู้เคาะจะแต่งดำใส่โม่งคลุมหัวเคาะไม้ลงบนแผ่นไม้เพื่อให้จังหวะท่าหยุด **mie** แก่ผู้แสดงบท **aragoto**

มีดนตรีประกอบการแสดงที่อยู่นอกเวที เรียกว่า **geza music** ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทของ flute, samisen, กลองเล็ก, ฆ้อง และเครื่องเคาะต่าง ๆ (percussion instruments) เครื่องดนตรีชุด **geza** นี้ช่วยสร้างอารมณ์และบรรยากาศในฉากสำคัญบางฉากเช่น ฉากรัก romantic ฉากที่หญิงร้องเพลงครำ่ครวญคิดคำนึงถึงความรัก หรือฉากร้องเพลง folk song ในฉากริมน้ำอีกหน้าที่หนึ่งของ **geza** คือสร้าง sound effect เช่น กลองสามารถตีได้หลายสิบแบบเพื่อบ่งบอกความหมายต่าง ๆ กัน เช่น บอกถึงฉากรบ บอกเสียงฝนตก เสียงลม ฟ้าผ่า น้ำไหล คลื่นทะเล หรือเสียงสะท้อนในหุบเขา หรือจะใช้เครื่องดนตรี **geza** สร้างบรรยากาศพิเศษก็ได้ เช่น ฉากหิมะตก จะโปรยกระดาษขาวพร้อมกับตีเสียงกลองเป็นจังหวะพิเศษ หรือฉากที่มีการปรากฏตัวของผีหรือวิญญาณ ก็จะตีเสียงกลองอีกจังหวะพร้อมกับเสียงแผ่วเบา

DEBAYASHI เป็นการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดง**คาบูกิ**ที่เน้นการใช้เครื่องดนตรี **samisen** จะใช้มากในละครที่มีการเต้นระบำเป็นส่วนใหญ่ ในการแสดงเช่นนี้จะจัดแท่น 2 ระดับ ปูด้วยผ้าแดงไปตามทางกว้างขวางของเวทีด้านหลังแท่นระดับบนให้นักดนตรี (nagauta) นั่ง ส่วนแท่นชั้นล่างให้นักดนตรีพวก **hayashi** นั่ง (มีพวก flute กลอง)

CHOBO เป็นกลุ่มดนตรีกับนักร้องประกอบละคอน **คาบูกิ** ประเภทที่ยืมเรื่องมาจากละครหุ่น

บุนราคุ **Bunraku** โดยจะมีผู้เล่าเรื่องและดนตรี **Samisen** บรรเลงประกอบ กลุ่มนักดนตรีและนักร้องนี้จะนั่งอยู่ด้านหนึ่งของเวที ซึ่งเป็นด้านตรงกันข้ามกับห้องดนตรีของพวก **geza music**

การจัดระบบเวที

ในระยะแรก การจัดเวทีแสดงจะเลียนแบบเวที โน **Noh** แล้วค่อย ๆ วิวัฒนาการเปลี่ยนไปตามความจำเป็นและความต้องการของการแสดง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของรูปแบบและเนื้อหาละคอน ดาบูกิ อยู่เสมอแล้วแต่ศิลปินและนักเขียนบทจะเห็นสมควร การเปลี่ยนระบบเวทีถึงจุดสมบูรณ์แบบในปลายศตวรรษที่ 18 โดยที่ได้ทิ้งลักษณะเวทีของ โน ไปหมด เหลือแต่ศิลปะเวทีสำหรับ ดาบูกิ แท้ ๆ ซึ่งตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญบนเวทีมีหลายอย่าง

1. **hanamichi** เป็นศัพท์เทคนิคที่เรียกทางเดินซึ่งทอดยาวจากด้านหลังคนดูมาเชื่อมต่อกับเวทีด้านซ้ายและขวา ทางที่อยู่ด้านขวาจะแคบกว่าและอาจตัดออกได้ **hanamichi** ซ้ายจะเป็นทางเดินหลักขาดไม่ได้ ทางเดินนี้ทำด้วยไม้ กว้าง 1.7 เมตร ด้านขวากว้าง 1 เมตร ประโยชน์ของทางเดินนี้นอกจากจะใช้สำหรับเข้าและออกเวทีของผู้แสดงแล้ว ยังใช้เป็นเวทีแสดงด้วย ทุกครั้งที่ตัวเอกเดินขึ้น จะหยุดชั่วคราวที่ทางเดินซ้ายนี้ ประมาณช่วงห่างจากเวที 3 ใน 10 หันไปทางคนดูแล้วอาจจะพูด 2-3 ประโยค แล้ววางท่านิ่ง **mie** ตามแบบฉบับของ ดาบูกิ การใช้ทางเดินผ่านคนดูเช่นนี้ช่วยสร้างความใกล้ชิดและขจัดช่องว่างระหว่างคนดูกับผู้แสดงอย่างดี

ที่นั่งคนดูนั้นสมัยก่อนจัดเป็นช่อง ๆ ช่องหนึ่งจุคนดูได้ 4-6 คน นั่งบนเสื่อ **tatami** ระหว่างการแสดงคนดูจะดื่มจะทานอาหาร สูบบุหรี่ได้ตามสบาย หรือจะลุกไปทานอะไรนอกโรงละคอนระหว่างพักครึ่งเวลาแล้วกลับเข้าดูใหม่ก็ย่อมได้ โรงละคอน ดาบูกิ จึงเป็นทั้งสถานที่สำหรับพักผ่อน สังสรรค์ไปในตัว หลังสมัย Meiji แล้วที่นั่งคนดูเปลี่ยนเป็นแบบตะวันตกเกือบทุกแห่ง กลายเป็นเก้าอี้นั่งธรรมดาเหมือนในโรงละคอนฝรั่ง

2. เวทีหมุน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของละคอนดาบูกิ มีประโยชน์หลายประการ นอกจากจะให้ความสะดวกในการหมุนบางส่วนของฉากได้แล้ว ยังให้ความสะดวกในการเปลี่ยนฉากโดยไม่ต้องปิดม่านทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศตรงกันข้ามให้เห็นเด่นชัดระหว่างฉาก 2 ฉาก ที่มีอารมณ์และสีสันต่างกันมาก เวทีหมุนนี้คิดขึ้นในปี ค.ศ. 1758 โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเวทีและการแสดงชื่อ Namiki Shozo (ค.ศ. 1730-1773) ซึ่งเป็นนักเขียนละคอนชาวโอซากา

นอกจากนี้ Namiki ยังคิดสร้างระบบยกพื้นเวทีขึ้นและลงในปี ค.ศ. 1753 มีหลายขนาดแล้วแต่ความจำเป็นของเรื่องราวที่แสดง แม้กระทั่งบนทางเดิน **hanamichi** ก็สร้างยกพื้นไว้ด้วยเรียกว่า **suppon**

บางโอกาสก็สร้างรถลากหมุนได้ไว้บนเวที สำหรับให้ตัวละคอนนั่ง หรือไม่ก็ใช้ในฉากที่มีผีหรือวิญญาณปรากฏตัวเป็น special effect ซึ่งทำให้ละคอน ดาบูกิ ดูสมจริงมากกว่าละคอน โน

3. ห้อง musical effects เรียกว่า **Ohayashi-buya** และแท่นสำหรับคนเล่าและกลุ่มนักดนตรี **samisen** เรียกว่า **chobo yuka** หรือ **yuka** ด้านซ้ายของเวทีมีห้องเป็นสัดส่วนของกลุ่มนักดนตรีที่ให้ sound effect และจังหวะดนตรีประกอบการแสดง จะเป็นห้องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ กว้างและยาว 4 เมตร อยู่ด้านหลังเวทีด้านที่ติดเวทีจะมีหน้าต่างเล็ก ๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะไว้หลายบาน เพื่อให้นักดนตรีเห็นคนแสดง เครื่องดนตรีที่ใช้ ได้แก่ กลองใหญ่ flute, samisen, กลองเล็ก ฆ้อง และเครื่องตีอื่น ๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ยังมีระฆังหรือกระดิ่งเก็บไว้ใช้ในโอกาสที่เกิดเพลิงไหม้

ด้านขวาของเวทีจะมีแท่นยกระดับนิดหนึ่งสำหรับคนเล่าเรื่อง เรียกว่า **tayu** ซึ่งจำเป็นต้องมีในละคอนที่ดัดแปลงจาก บุนราคุ **Bunraku** และนักดนตรี

samisen ซึ่งจำเป็นต้องมีเช่นกันในฉากละคอนที่ต้องแสดงระบำ

4. ม่าน ตามประเพณีดั้งเดิมม่านของโรงละคอน คาบูกิ จะเป็นลักษณะเลื่อนเปิดจากซ้ายไปขวา ผ้าม่านจะเป็นลายทางตามยาวสลับสี ดำ เขียวเข้ม น้ำตาล-แดง อันเป็นสี 3 สีที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของละคอน คาบูกิ ไม่ว่าจะเป็นปกของโปรแกรมหรืออะไรก็ตามที่โรงละคอนผลิตขึ้นมาจะใช้ 3 สีนี้ประจำ ม่านโบราณนี้เรียกว่า **joshikimaku**

ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นใช้ม่านแบบตะวันตกคือชักขึ้นลง เรียกว่า **doncho**

ลักษณะเนื้อหาของบทละคอน คาบูกิ

1. ละคอนอมตะขนานแท้ของ KABUKI 18 เรื่อง หรือรู้จักกันในชื่อ **KABUKI JUHACHIBAN**

เป็นเรื่องที่คัดเลือกมาจากผลงานของนักเขียนบทละคอนในตระกูล Danjuro Ichikawa 7 ชั่วอายุคน ตั้งแต่มีการแสดง คาบูกิ มา 250 ปีแล้ว

ในปัจจุบันยังคงใช้แสดงเพียง 10 เรื่อง เรื่องที่เด่นที่สุด ชื่อ **Sukeroku** และ **Kanjincho** ลักษณะเด่นของละคอนกลุ่มนี้คือ แนวเรื่องที่ยกย่องความกล้าหาญของวีรบุรุษ ตัวละคอนเป็นประเภท **aragoto** แสดงลักษณะเข้มแข็งของชาย

SUKEROKU

เป็นเรื่องที่สะท้อนสังคมสมัย เอโดะ Edo (1600-1867) ซึ่งชาวเมืองมักจะถูกกดขี่ข่มเหงโดยทหารซามูไร ผู้บ้าอำนาจ ตัวเอกของเรื่องชื่อ Sukeroku เป็นหนุ่มรูปงามที่มีความกล้าหาญและชอบปกป้องคนอ่อนแอ ท้องเรื่องเกิดขึ้นที่เมือง Yoshiwara ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อ Sukeroku รักผู้หญิงคนเดียวกับนักเลง ซามูไร ชื่อ Ikyu นางเอกในเรื่องเป็นหญิงบำเรอซึ่งหลงรักพระเอก แต่ถูก Ikyu บังคับจิตใจพี่ชาย Sukeroku พบว่า Ikyu เป็นผู้ที่ฆ่าพ่อของตนตาย พระเอกจึงตัดสินใจล้างแค้น แต่ถูกฝ่ายทหารตามล่า จนต้องหนีลงโอ่งน้ำ (ใช้ดับเพลิง) ภายหลังนางเอกมาช่วยไว้ได้และเรื่องจบลงตรงนี้ ความยาว 1 ชั่วโมง 40 นาที

KANJINCHO (The Faithful Retainer)

เป็นเรื่องที่ดัดแปลงมาจากละคอน โน ในชื่อเดียวกัน เรื่องนี้แสดงเป็นระบำ อาศัยกลุ่มดนตรี **Naguata** มีเครื่องดนตรี samisen, กลอง, ขลุ่ย ทั้งวงอยู่ด้านหลังของโรงละคอน จัดฉากเรียบง่ายกว่าละคอน คาบูกิ เรื่องอื่น ให้คล้ายละคอน โน เครื่องแต่งกายก็เลียนแบบ โน

ท้องเรื่องเกิดขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 12 เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างสองพี่น้องในตระกูล Minamoto จับเหตุการณ์ตอนที่ฝ่ายน้องชื่อ Yoshitsune กับผู้ติดตาม 5 คน ถูกฝ่ายกองทัพของพี่ชายชื่อ Yoritomo ขับไล่ ทั้ง 6 คนต้องผ่านด่านสำคัญ มิฉะนั้นจะถูกจับทั้งหมดจึงปลอมเป็นพระธุดงค์ เพราะเป็นอภิสิทธิ์ชนในสมัยนั้น โดยมีผู้ติดตามมือขวาของ Yoshitsune ชื่อว่า Benkei เป็นผู้นำกลุ่มพระปลอม ฉากสำคัญอยู่ที่การสนทนาระหว่าง Benkei กับหัวหน้าคุมด่าน ชื่อ Togashi ผู้มีจิตใจอ่อนโยน เห็นใจและซาบซึ้งในความซื่อสัตย์ของ Benkei ต่อเจ้านาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นพระปลอมก็ปล่อยให้ไป ฝ่าย Benkei เองก็ทราบว่า Togashi ตั้งใจปล่อย จึงแสดงความกตัญญูและความชื่นชอบด้วยการดื่มฉลองและเต้นระบำ เรื่องนี้จบลงที่ Benkei เดินออกบนทาง hanamichi แล้วทำท่าหยุดนิ่ง ที่เรียกว่า **roppo**

ละคอนเรื่องนี้ยาว 1 ชั่วโมง 10 นาที

2. ละคอนอิงประวัติศาสตร์ เรียกว่า **JIDAIMONO**

ส่วนใหญ่เป็นบทละคอนที่ดัดแปลงมาจากละคอนหุ่น บุนราคุ **Bunraku** มีบางเรื่องเท่านั้นที่เป็นบทละคอน คาบูกิ แท้ ๆ เช่น 2 เรื่องที่เด่น ๆ ใน 18 ละคอนอมตะ บทละคอนที่มีต้นกำเนิดจาก **บุนราคุ**

จะดัดแปลงเป็นละคอนหลายองค์ เวลาแสดงจริง ๆ จะเน้นบางองค์เพื่อความกระชับ ละคอนกลุ่มนี้อาศัยดนตรี **Chobo** (classical music) มีผู้เล่านักร้องและดนตรี samisen ประกอบการแสดง

เรื่องเหล่านี้เน้นความซื่อสัตย์จงรักภักดีของซามูไรต่อเจ้านาย การแสดงความซื่อสัตย์มักจะออกมาในรูปการเสียสละชีวิตตนเอง การแก้แค้นโดยสละความสุขส่วนตัวเพื่อเจ้านาย ฉากที่เด่น ๆ เช่น การทำพิธีพลีชีวิตตนที่เรียกว่า **Seppuku** หรือ **Harakiri** เรื่อง **47 Ronin** เป็นตัวอย่างสำคัญเรื่องหนึ่ง

3. ละคอนรักและชีวิตชาวบ้าน เรียกว่า **Sewamono**

เรื่องเหล่านี้ดัดแปลงจากบทละคอน บุนราคุ **Bunraku** เช่นกัน สะท้อนชีวิตในสังคมเมือง โอซากา นักเขียนที่ดังมากแห่งยุคได้แก่ Chikamatsu Monzaemon แต่งเรื่องทำนองชีวิตรักไว้มากมายในศตวรรษที่ 17

ภายหลังมีนักแต่งบทละคอน คาบูกิ แต่งละคอนรักและละคอนชีวิตขึ้นใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 18-19 เรียกว่า **Kizewamono** ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตชาวเมือง Edo กลุ่มละคอนนี้ไม่ได้มาจากละคอนหุ่นจึงแยกเรียกต่างหากคนละชื่อกัน

บรรณานุกรม

1. Adachi, Barbara C. **Backstage at Bunraku.** New York : Weatherhill, 1985.
2. Berthold, Margot. **A History of World Theatre.** New York : Frederick Ungar Publication, 1972.
3. Bowers, Faubion. **Japanese Theatre.** New York : Hill and Wang, 1959.
4. Bowers, Faubion. **Theatre in the East.** New York : Thomas Nelson and Sons, 1956.
5. Brandon, James R. **Brandon's Guide to Theatre in Asia.** Honolulu : The University Press of Hawaii, 1976.
6. Brandon, James R. **Kabuki : Five Classic Plays.** Combridge : Harvard University Press, 1975.
7. Ernst, Earle. **The Kabuki Theatre.** New York : Grove press, 1956.
8. Gunji, Masakatsu. **Kabuki.** Tokyo : Kodansha International, 1969.
9. Halford, Aubrey S. **The Kabuki Handbook.** Rutland : Charles E. Tuttle, 1956.
10. Inoura, Yoshinatsu and Toshio Kawatake. **The Traditional Theatre of Japan.** New York : Weatherhill , 1981.
11. Kawatake, Shigetoshi. **Development of the Japanese Art.** Tokyo : Kokusai Bunka Shinkokai, 1935.
12. Keene, Donald. **Bunraku : The Art of the Japanese Puppet Theatre.** Tokyo : Kodansha International, 1965.
13. Keene, Donald, tr. **Japanese Music and Drama in the Meiji Era.** Tokyo : Obunsha, 1956.
14. Keene, Donald, tr. **Five Modern No Plays.** New York : Alfred A. Knopf, 1957.
15. Keene, Donald, tr. **Four Major Plays.** New York : Columbia University Press, 1961.
16. Keene, Donald. **No : The Classical Theatre of Japan.** Tokyo : Kodansha International, 1966.
17. Keene, Donald. **Twenty Plays of the No Theatre.** New York : Columbia University Press, 1970.
18. Komparu, Kunio. **The Noh Theatre.** New York : Weatherhill, 1983.

19. Miyake, Shutaro. **Kabuki Drama.** Tokyo : Japan Travel Bureau , 1959.
20. Nakamura, Yasuo. **Noh : The Classical Theatre.** New York : Walker, 1971.
21. Nakanishi, Toru. **Noh Masks.** Osaka : Hoikusha, 1983.
22. Nogami, Toyoichiro, **Japanese Noh Plays : How to See Them.** Tokyo : Board of Tourist Industry, Japanese Government Failways, 1934.
23. Nogami, Toyoichiro, **Zeami and His Theories on No.** Tokyo : Hinoki Shoten, 1973.
24. Ridgeway, William. **The Drama and Dramatic Dances of Non-European Races.** New York : Benjamin Blan, 1964.
25. Rogers, Natividad C. **Classical Forms of Theatre in Asia,** SEATO, Cultural and Economic Affairs Office, n.d.
26. Scott, A.C. **The Puppet Theatre of Japan.** Rutland : Charles E. Tuttle, 1963.
27. Scott, A.C. **The Theatre in Asia.** New York : Macmillan, 1972.
28. Shaver, Ruth M. **Kabuki Costume.** Rutland : Charles E. Tuttle, 1966.
29. Shimazaki, Chifumi. **The Noh.** Tokyo : Hinoki Shoten, 1972.
30. Toita, Yasuji. **Kabuki.** Osaka : Hoikusha's, 1984.
31. Toita, Yasuji. **Kabuki : The Popular Theatre.** New York : Weatherhill, 1970.
32. Tsuruo, Ando. **Bunraku : The Puppet Theatre.** New York : Walker Weatherhill, 1970.
33. กัลยาณี สีตสุวรรณ. "เคียวเง็น" **วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา.** ตุลาคม-ธันวาคม 2530, หน้า 68-76.